

Ung og intelligent

«Det finst ingen metode, anna enn å vere svært intelligent,» sa T.S. Eliot om kritikar-gjerninga. Når Norsk kritikerlag no byr inn til tiårsmarkering, kunne ein spørje: Kor intelligent kan eigentleg ein tiåring bli?

Heldigvis er spørsmålet feil stilt. Norsk kritikerlag er ingen tiåring. Norsk teater- og musikkritikerforening vart stifta allereie i 1927 (dansekritikarane slutta seg til seinare). Litteraturkritikerlaget vart stifta i 1946, og kunstkritikarane organiserte seg i 1949. Det publikum har vore vitne til sidan 1998, er altså ikkje eit lite barns vokster gjennom trassalder og infantil meiningsproduksjon, men rett og slett eit modent og vedunderleg ekteskap!

Eller moden og vedunderleg trekant, for dei meir vågale.

Likevel er det ingen grunn til å la vere å gå fram i alder og visdom. Norsk kritikerlag jobbar for at norske kritikarar skal klare begge deler – gjennom anstendige matbudsjett og gode arbeidsvilkår, våre såkalla «økonomiske og faglege interesser».

Vi har oppnådd ein del, men vi har mykje igjen. Vi har fått eitt statleg arbeidsstipend, vi ønskjer oss ti. Stykkprisen på kritikk er heller ikkje godt eigna til å stille svolten på medlemmane våre. Ikkje rart at vi av og til vil sjå blod!

Å vere kritikar er synonymt med å jobbe svært mykje for svært lite pengar. Sagt på ein annan måte: Det er eit svare strev å vere svært intelligent.

Vi held likevel fram med faste skritt og løfta hovud. Som trehovda troll manar vi til respekt, men stiller oss lageleg til for hogg. Takk til alle dykk som har helsa oss til tiårsmarkeringa!

Norsk kritikerlag har runda ti år. Vi er såpass dumme at vi elsker det vi driv med. Vi skal prøve å vere så intelligente vi berre kan.

*Alf Kjetil Walgermo
fung. leiar av Norsk kritikerlag*

Om en engstelig disiplin

Om ikke noe annet skjer, kan jeg i alle fall regne med følgende: I løpet av et tidsrom på 12 måneder kommer jeg til å a) få x antall henvendelser fra journalister som vil vite om et eller annet fenomen er kunst eller ikke, og b) motta minst to invitasjoner til debatt om kritikkens status i dag. Disse to typene begivenheter har i utgangspunktet ikke noe med hverandre å gjøre. Men på grunn av de jevnlige repetisjonene har jeg likevel begynt å assosiere dem med hverandre, slik man kan assosiere ting som er drevet av samme logikk. Spørsmålet om hvorvidt noe er eller ikke er kunst, er for eksempel knapt en nøytral undersøkelse av et objekt eller kategori. Det er et spørsmål som fremfor alt handler om legitimitet, og bunnar som regel i en engstelig eller skadefro hypotese om at urettmessigheter, såkalte «overskridelser», har funnet sted i kunstens navn. Og de mange kritikkdebattene fremstår på lignende vis som legitimitetsdebatter – en slags rituell selvpisking innenfor en disiplin der utøverne åpenbart har et konstant behov for å stille spørsmål ved det rettmessige ved egen virksomhet.

Det er ikke vanskelig å føre disse ritualene tilbake til kritikerens på én og samme tid overvurderte og undervurderte status – opphøyd kulturanalytiker eller kulturpolitisk maktbastion den ene dagen, en snylter på andres mer genuine

virksomhet den andre. Men i dag er denne ambivalensen blitt forsterket av et mer presserende spørsmål om kritik-
kens relevans overhodet i en ny medieøkonomi. Som den
amerikanske kunsthistorikeren James Elkins hevder: Produk-
sjonen av kritikk har antagelig aldri vært større enn i dag,
og effektene av hver enkelt tekst antagelig tilsvarende
mindre. Samtidig er kritikerne blitt mer beskjedne: Få vil
dømme; de fleste nøyer seg med å beskrive, introdusere,
forklare, helst i et «godt», aller helst «poetisk», språk. De
rabulistiske refserne og de deklamatoriske forkjemper-
kritikerne har trukket seg tilbake til fortiden. Nok en ofte
gjentatt rapport fra kunstkritikkfeltet, sann eller usann: I
dag er det de superrike samlerne, oligarkene som årvisst
fyller flyplassen i kunstmessebyen Basel med sine private
jetfly, som setter dagsorden. De har den definisjonsmakten
kritikerne en gang hadde.

De gjentatte debattene om kritikkenes rettmessige plass er
kanskje forståelige ut fra denne situasjonsbeskrivelsen. Og
likevel er de antagelig det siste vi trenger. De har først og
fremst en terapeutisk funksjon: De gir et skinn av tyngde og
realitetsorientering til en engstelig (men stadig mer utbredt)
praksis. De produserer en forestilling om at kritikken, som
profesjon, er på høyde med «situasjonen», i ferd med å ut-
vikle strategier for å «hanskes med utviklingen». Men jeg kan
ikke huske å ha kommet mer handlekraftig ut av denne typen

debatter – enn si selv å ha bidratt med noe av betydning. Grunnen er enkel: Det som finnes av interesse, vilje, eller – hvorfor ikke – lidenskap i kritisk praksis, har i virkeligheten lite å gjøre med denne typen strategiske vurderinger og bekymringer. Det de ulike gruppene av aktører (journalister, akademikere, kunstnere, kulturaktivister og kuratorer, rene fans) som alle bedriver sine versjoner av det som i bred forstand kalles kritikk, deler, er ikke et reelt profesjonsfellesskap. Det eneste man virkelig deler, er en form for organisert og systematisk fascinasjon for bestemte typer gjenstander eller situasjoner. Og samtidig – og dette tror jeg er vesentlig for å forstå de fleste som beskjeftiger seg med «kritikk» mer enn rent leilighetsvis eller som ren forbrukerveiledning – er ikke disse gjenstandene eller situasjonene egentlig målet for det man gjør. De er først og fremst medier man skriver eller handler *gjennom*. De er utgangspunkt, triggere, startmekanismer. Sett på denne måten er ikke kritikerne bare et spesialisert laug av formidler-dommere som blir lest eller ikke lest, som representerer kulturobjektene de skriver om på en mer eller mindre korrekt eller fyllestgjørende måte, og som har mer eller mindre makt som følge av dette. De er, i minst like stor grad, selvstendige kulturoperatører som utvikler konkrete perspektiver, kunnskapsformer, politikker – måter å skrive på, måter å gjøre ting på, måter å tenke på, gjennom verkene man sies å skrive «om».

I den grad kritikken har interesse av å fremstå som én

profesjon, kunne man med fordel utvise atskillig mer selvsikkerhet på vegne av dette aspektet ved virksomheten. For i den grad kritikerne har noe interessant å si om sin egen virksomhet, er det som regel med utgangspunkt i konkrete tematikker, der kunnskapene deres spilles ut og der sjansen er større for at de vet noe faktisk om hvem de er og hva de gjør. Dagens sterile strategidebatter, de ansvarstyngede bekymringene for kritikkens «rolle» i det større kulturbildet, får meg til å savne de postmoderne fantasiene fra begynnelsen av 1980-tallet, den intense viljen til å reformulere selve den kritiske «gjenstanden», til å forstå kritikerens aktiviteter, kritikkens mekanismer, på en ny måte. Jeg savner, for eksempel, visjonene til Gregory Ulmer, som i et langt essay med den kryptiske tittelen «The Object of Post-Criticism» beskrev den kritiske virksomheten som en intervenerende, mimetisk, allegorisk eller parasittær virksomhet (det siste nå i positiv forstand). Hva som helst, kunne det virke som, så lenge man én gang for alle kunne bryte det monotone bildet av kritikken som en mer eller mindre legitim formidlings- og vurderingsinstans, alltid med den ideelle avstanden til objektet som kalles «kritisk distanse».

Hvis prisen var at man ikke lenger kunne kalle det «kritikk» i tradisjonell forstand, var det for en bagatell å regne i forhold til gevinsten: en tilnærming som svinger utenom de patroniserende konklusjonene om et eller annet verks uendelige åpenhet og mangfold eller mangel på samme

og tvinger en til å ta ansvar for de retningene en selv trekker opp takket være det fascinasjonsmaterialet som er utgangspunktet. I denne visjonen ligger det, om ikke annet, et latent hint om at kritikkdebattene med fordel kunne bekymre seg litt mindre for de store institusjonelle rammene og litt mer for hva de ulike typene kritikere faktisk skriver om når de skriver.

Ina Blom

kunsthistoriker og kritiker

**Gratula-
sjoner**

Ingeborg Stana
styreleder i Norske Billedkunstnere

Kritisk og begeistret

« Er det mulig å være god uten blod?» ropte kritiker, forfatter og oversetter Jon Rognlien fra den mørklagte kafé Mono i Oslo, under en paneldebatt i regi av Norsk kritikerlag i oktober 2006. Temaet for debatten var sakprosa-kritikk, og i panelet satt kritiker og forfatter Espen Søbye, Samtiden-redaktør Cathrine Sandnes og undertegnede.

Spørsmålet er betimelig. Det synes som om kritikere flest har et mer velutviklet vokabular for å begrunne kritikk som framhever verkets manglende kvaliteter, enn hva gjelder kritikk som framhever verkets styrker. Hvor mye snakker egentlig kritikere seg imellom om det vi kan kalle begrunnet ros? Hvor mye begrunnet ros gir dere hverandre – og andre?

Man finner altfor ofte uforpliktende ros i anmeldelser, i alle fall i kritikk av det kortere slaget. Man gjør seg ferdig med rosen i ubegrunnede, gjerne litt kjedelige vendinger, før man kommer med det man likevel har å utsette (som selvsagt alltid er noe, det skulle bare mangle). «Boka er god, men ...» Selv der anmelderen er overveiende positiv, sitter man ofte igjen med inntrykket at hun ikke klarer å beskrive og begrunne sin begeistring – ut over at boka er «interessant», «tankevekkende», «velskrevet». Det er selvsagt hyggelig for en forfatter å høre at noen mener boka er alt dette. Men slike generelle vendinger kan også etterlate flere spørsmål

enn svar: hva er det ved verket som gjør at det fortjener én eller flere slike rosende karakteristikker? *Hvorfor* er verket interessant og velskrevet? Den kritiker som klarer å rose på presist, innsiktsfullt og lesverdig vis, utfører etter min mening en bragd. For, ja, det er mulig å skrive godt uten rødt blekk, men det er vanskeligere enn med.

Det er kanskje unødvendig å understreke det, men selvsagt ønsker jeg ikke at kulturprodukter skal roses i tide og utide. Overflatisk (og gru, strategisk) smisk vil vi ha oss frabedt. En heiagjeng av et begeistret kritikerkorps – det skulle tatt seg ut! En kritiker skal være tro mot sin egen oppfatning av verket. Men om man altså mener verket gjennomgående har flere sterke enn svake sider, så ønsker jeg meg kritikere som har et utviklet vokabular for *hvorfor*. Slike pekepinner på hva en skarp leser oppfatter som bra, kan være en sterk motivasjon i arbeidet videre for den/dem som står bak verket.

Selvsagt kan også kritikk som primært poengterer svakheter, være produktiv. Den trenger ikke føre til avvisning og såret forfengelighet (selv om den ofte gjør det). Et av litteraturprofessor Erik Bjerck Hagens krav til «den perfekte litteraturkritikerv» er at hun «vet at forfattere kan lide stor personlig skade dersom de utsettes for feilinformasjon, grove usakligheter eller utilbørlig nedlatenhet». En framheving av svakheter er selvsagt ikke mindre krevende for den kritiserte om den oppleves intelligent, velformulert, velbegrunnet. Men hvis kritikeren makter å rettferdiggjøre

sin dom, er det trolig noe mer sannsynlig at kritikken kan føre til refleksjon og ny innsikt, også for den kritiserte. Av erfaring vet vi at påpekning av et verks svakheter nettopp kan føre oss videre, gjøre at vi strekker oss. Kvaliteten kan i beste fall heves ved neste forsøk.

En forutsetning for at kritikken skal ha betydning – enten den framstår som en begrunnet positiv eller negativ dom, er at kritikeren oppleves som en betydningsfull leser. Hvordan? La oss ta en kort omvei innom noe av det vi mennesker har felles – for å antyde svar på hvem som oppleves betydningsfulle for hvem:

Alle mennesker – både kritikere og de kritiserte (og de mange som veksler mellom disse rollene) – er forfengelige. Riktignok, må vi legge til, med variasjoner innen normalskalaen, og krevende utslag utover denne, der selvinnsikten gjerne er svak. Det kan være selvutleverende på grensen til det pinlige å innrømme basale behov i miljøer som synes befolket av myndige, selvsikre, kritiske røster, men likevel: Alle blir vi glade når noen ser oss, leser oss, hører oss, liker oss, forstår oss. Og ekstra glade blir vi når noen klarer å uttrykke *hvorfor* de liker noe ved et verk vi har brukt dager og år på å skape. Hvis de altså påstår de synes det er godt eller interessant.

George Orwell hevder i boka *Why I Write* at den største motivasjonsfaktoren for forfattere er ren egoisme: Ønsket om å være flink, bli snakket om, husket etter man er død, hevne seg over dem som var stygge med en i barndommen. Orwell hevder at det er humbug ikke å innrømme at det er

derfor, eller i alle fall også derfor, man skriver. Stemmer dette, er det klart at kritikerne har krevende oppgaver de nesten umulig kan lykkes med, i alle fall om vi skal legge forfatterens vurdering av kritikeren og kritikken til grunn. Men så er forfatteren bare én av svært mange som kritikeren henvender seg til, og kanskje ikke den viktigste personen – for kritikeren. For Orwells utsagn gjelder selvsagt også for kritikere. De er jo også seriøse skribenter, med sine motiver. Noen vil kanskje hevde at uttalelsen gjelder *vel så mye* for den gruppen skribenter som også har litterær og sosial selvtilit nok til å bedømme andres verk offentlig. Klisjeen om kritikere blant forfattere er jo slik: et svin, en sjarlatan, en posør, en som aldri ville klart å skape et velansett verk selv. Kritikere er parasitter på forfatternes åndsverk.

Men stemmer forfatterklisjeen om kritikeren? Mange kritikere har synliggjort sine kunnskaper og talenter gjennom eget forfatterskap, eller ved å bygge sitt ethos ved andre bidrag til offentligheten. Noen kjennetegn ved «drømmekritikeren» – i alle fall med utsiktspunkt fra redaktørstolen i Prosa, er en person med solid kunnskap, velutviklet kvalitetssans basert på utstrakt lesning, historisk og samtidig kjennskap til den aktuelle sjangerens særlige sider, breddekunnskap om andre bøker på (fag)feltet og dybdekunnskap om selve emnet som det skrives om. Hun bør også kjenne forfatterskapet for øvrig – sakprosakritikk blir altfor sjelden forsøkt satt inn i en sammenheng av forfatterens øvrige utgivelser, slik det er mer

praksis for i kritikken av skjønnlitteratur. Kritikeren bør begrunne sine synspunkter – gjerne med sitater i den utstrekning plassen tillater. I tillegg bør selvsagt kritikeren være bevisst form og språk – ikke bare i verket hun kritiserer, men også i sin egen tekst. Hun må rett og slett skrive godt: velformulert, poengtert, ikke innforstått, gjerne språklig nyskapende. Er tekstene medrivende, lesverdige, kan de forhåpentligvis leses med utbytte både av dem som har og ikke har lest den aktuelle boka. Og endelig: Alt dette bør kritikeren ideelt klare enten hovedvurderingen er at verket er svakt eller sterkt.

En kritiker oppfyller bare helt unntaksvis, kanskje aldri, alt dette. Selvsagt. Mange kritikere oppfyller noe av dette. Heldigvis. Kritikkene signert medlemmene i Norsk kritikerlag har betydning, og ved et jubileum er det på sin plass å gi dere i Norsk kritikerlag ros for arbeidet! Dere forsyner norsk offentlighet med interessante, tankevekkende og ofte velskrevne kritikker. Men om dere lurer på hva det er ved arbeidet deres som gjør at dere fortjener én eller flere slike rosende karakteristikker? Eller *hvorfor* tekstene dere leverer til Prosa og andre medier ofte er interessante og tankevekkende? Se det – det er nettopp det jeg ønsker dere selv skal videreutvikle vokabularet for å beskrive mer presist. Gratulerer med 10-årsjubileet!

Karianne Bjellås Gilje
redaktør i tidsskriftet Prosa

♥-elis til lykke!

Gerd Stahl
sjefdramaturg på Nationaltheatret

Si meg hvem som anmelder – og jeg skal si deg hva de skriver!

Refleksjoner rundt et komplisert avhengighetsforhold

Norsk Skuespillerforbund gratulerer med dette Norsk kritikerlag med 10-årsjubileet!

Dere er elsket og hatet av våre medlemmer. De fleste skuespillere har opplevd å få ufortjent god og ufortjent dårlig kritikk! Ofte er vi uenige i dommen, fordi vi selv er våre strengeste dommere.

Og det er ikke uten grunn at mange skuespillere ikke leser kritikken før lenge etter at premieren er over. Vi har et nådeløst yrke. Og når vi står modige og sårbare på en scene, så er det tøft å lese i avisen at det vi gjør ikke holder mål!

Men hva slags funksjon skal kritikken ha? Noen aviser har kritikere som klarer å løfte blikket, klarer å sette forestillinger inn i en sammenheng. Klarer å vurdere et fagarbeid ut ifra hva det faktisk er. Andre kritikere er så klare i sine personlige preferanser, at vi må kjenne til smaksdommernes smaksløker for å forstå hva som ligger til grunn for tanke-rekkene deres.

Kritikken har også et publikumsperspektiv. Er forestillingen

verdt å bruke en kveld på? Er dette noe jeg som publikummer ønsker å bruke penger og tid på å oppleve? Forbrukerinformasjon er også en del av kritikerens oppgave.

Teater skapes gjennom samarbeid mellom mange ulike kunstnergrupper. Og ofte opplever vi at mange av kunstnerne bak en produksjon ikke nevnes. Da Anne-Karen Hytten hadde premiere på Vildanden på Trøndelag Teater i 2007, var hverken hennes eller scenografens navn nevnt i Dagbladets begeistrede kritikk. Anne-Karen Hytten fikk i høst Hedda-prisen for beste regi for denne forestillingen, så de som er interessert i slikt, fikk med seg hvem regissøren hadde vært ett år etter premieren.

Teaterkritikerprisen henger høyt. Teaterkritikerne har sett det meste av det som spilles på norske scener, og dermed har de et godt sammenligningsgrunnlag. De har høy faglig kompetanse og stor innsikt i hva slags arbeid som ligger bak en rolletolkning, en forestilling, en prestasjon.

Særlig betryggende er det at kritikerne ofte er uenige i hvordan en forestilling skal evalueres. Det styrker mulighetene for at vinnerne som trekkes frem, ikke nødvendigvis er dem som til vanlig er mest eksponert i media. Og det er bra for å ivareta kvalitetsbevisstheten i norsk teater.

Et hjertesukk må jeg komme med: Jeg skulle gjerne laget en

kampanje for å gi dere et større reisebudsjett! Her må dere bli flinkere til å slåss for deres egen sak i redaksjonene! Det skapes og spilles mye glitrende scenekunst utenfor hovedstaden, og det er synd at mange av dere jobber i redaksjoner som foretrekker å sende sine kritikere til teatre med gå-avstand fra Karl Johan.

Jeg skulle også ønske at flere av dere fikk mulighet til å anmelde mer av alt det som skjer innenfor det frie scenekunstfeltet. Jeg skjønner at små satsinger ikke er det som får aviskjøperne til å hamstre aviser. Men det er viktig for den faglige utviklingen og forståelsen av feltet at også dette feltet blir sett.

Det at et felt blir tatt seriøst av dere, fører til at det blir tatt seriøst av flere. Og dette styrker igjen argumentene for at feltet må få bedre økonomiske rammer.

Hvis dere ante hvor mange som er lykkelige for å kunne legge ved kopier av det dere har skrevet i sine søknader om produksjonsstøtte eller turnestøtte, eller som har brukt deres sitater for å selge sine forestillinger, ja da hadde dere blitt stolte over viktigheten av det dere gjør!

Dessverre anmelder dere sjelden eller aldri lukkede forestillinger. Det betyr at alle de tusenvis av forestillingene som spilles hvert år i Den Kulturelle Skolesekken, aldri blir faglig vurdert av profesjonelle kritikere. Og det er trist. In-

nenfor dette feltet, trenger vi hjelp av dere til synliggjøring.
Og kvalitetsheving. For bevisstheten om at vi utsettes for
faglig vurdering av kvalifiserte kritikere er skjerpene for
hele feltet.

Vi trenger dere. Dere trenger oss. For uten oss hadde det
vært sørgelig lite teater å anmelde.

Når dere gir forestillinger god kritikk – ja, da tar vi
æren. Men er kritikken dårlig, så skylder vi på regissøren.
Eller på kritikerens inkompetanse!

Gratulerer med jubileet!

Agnete G. Haaland

leder av Norsk Skuespillerforbund

Gratulerer

Vennlig hilsen
Nils Johnson
teatersjef, Hålogaland Teater

Kjære tiåring!

Du er den suverent yngste i laget. «Barn-og-unge» er 61, de «voksne» drar på 115 år, og de «dramatiske» blant oss nærmer seg 70. Likevel er det du som sitter til doms over det vi andre lager! Selvsagt sier vi at du kan mene og skrive hva du vil, vi bryr oss katten, men du vet like godt som meg at det ikke er sant.

Du er modig, den skal du ha. Etter en eller to gjennomlesninger av en tekst som din skribentkollega har brukt år på å forme, feller du dommen. Da har du gjerne innvendinger til språk og innhold og kan tenke deg forbedringer, men er det ikke nokså sannsynlig at det du kommer opp med, har forfatteren allerede vært innom og forkastet? En freidig tiåring lar seg ikke anfekte!

Du er ung, men har gamle aner, helt tilbake til Aristoteles, som beundret Sofokles' tragedier, og forlangte «katarsis» og «tidens enhet». Slike krav voldte dramatikere hodebry i århundrer, så Johan Herman Wessel til slutt brøt ut i frustrasjon: «Jeg aldrig bliver gift, hvis ei idag det skjer!»

Det sies at Georg Brandes, som regnes som den største kritiker i Norden, innvarslet en ny epoke med sin litteraturforståelse: Forfatternes mål måtte være å virke for individets emansipasjon og tankens frigjørelse. Vi kjenner alle doktrinen: En levende litteratur «setter problemer under debatt.» Men da hadde Bjørnson og Ibsen allerede gitt ut

sine første samfunnskritiske dramaer i realistisk stil.

Jeg skal ikke gi meg til å fundere over eventuelle trend-settere i vår tid. Noen viktige forfatterskap er blitt løftet fram, andre har vært godt skjult fordi de ikke fulgte trendstrømmen. Så hvis skal jeg driste meg fram med et ønske, en oppfordring til jubilanten, måtte det være at du lette deg fram til bøker som ikke står i snublestabel i bokhandlernes inngangsparti og forlanger anmeldelse på lanseringsdagen. Men at du også er nysgjerrig på det som lever sitt unnselige liv bakerst og innerst og på biblioteket. Vel, jeg vet at da må du ta en kamp opp med din redaktør.

Vi forfattere skriver for våre lesere, og du skriver selvsagt ikke for oss, men for dine – dvs. avisens lesere (og radioens lyttere), og du når flest hvis artikkelen er underholdende og poengtert – gjerne med et saftig handlingsreferat. Fremfor alt skriver du for avisens redaktør, som suverent bestemmer om din anmeldelse overhodet skal på trykk. (Det er flere enn meg som har fått anmeldelser i bunken som aldri kom så langt.)

Vi sier vi bryr oss ikke. Vi misliker å bli kritisert. Og ja, vi føler oss iblant ille forstått og dårlig behandlet. Men verre – 10 ganger verre – er det å ikke bli kritisert i det hele tatt! Stå på, tiåring!

Vennlig hilsen

(for Norsk Forfattersentrum)

Frøydís Alvær

Uten evne til å se

Hvorfor står det usanne ting om meg i avisen hver gang jeg utøver mitt yrke?

Ifølge anmelderne presenterer de en objektiv sannhet, det kan tydelig leses ut av måten de ordlegger seg på. Men når denne sannheten ofte bestrides anmelderne imellom, blir egentlig alt usant. Oppfatningene av en forestilling er som kjent svært forskjellige?

Selvfølgelig finnes det ingen objektiv sannhet. Den sannheten anmelderne formidler til sine lesere, er i høyeste grad subjektiv, og forteller ofte like mye om dem som skriver som de aktuelle forestillingene. Dette er noe vi utøvere vet, men som vi også gjerne glemmer ut fra våre ønsker om hva som skal lykkes eller ikke lykkes. Sånn sett kan man si at både utøvere og anmeldere er like langt unna sannheten om den enkelte produksjon.

Jeg har godt over 40 år bak meg, og noen år foran meg, i norsk teater, og hver gang en premiere nærmer seg, nærmer også tankene seg på hva slags omtale som venter. Det handler hovedsakelig om to ting: økonomisk vinning/tap og forfengelighet.

Jeg har til gode å møte seriøse teaterfolk som tar anmeldernes utsagn til seg som rettesnorer og tips om hvordan man kan utføre sitt yrke bedre. Gode anmeldelser møtes med et lettelsens sukk, og glemmes umiddelbart, mens en

dårlig anmeldelse skaper irritasjon, og sitter lenger i. Men ikke lenger enn at den er glemt når man er i gang med et nytt arbeid. (Jeg tror kunstnere må være verdens mest overbærende rase; de burde anvendes som fredsmeglere.)

Anmelderne er altså ikke der for de utøvendes skyld. Hvem er de der for da? For publikums skyld, får vi anta.

Og publikum leser, og forvirres, om de leser flere aviser. Hva skal de tro? De bastante beskrivelsene gir sjelden rom for tvil, eller det faktum at publikum alltid opplever en forestilling forskjellig ut fra erfaringer, kunstsyn, følelsesregister, særinteresser eller politisk overbevisning for den saks skyld. Og hvilken anmelder kan de stole på, når de gjentatte ganger erfarer at deres egen opplevelse ikke stemmer med det anmelderen sier – enten det nå går i positiv eller negativ retning?

Personlig må jeg si at jeg på generelt grunnlag oftere er uenig enn enig med de ulike anmelderne. Jeg syns mange ganger de er uten evne til å se. Se hvilke valg som er gjort, og forholde seg til dette når de skal gi en vurdering videre til andre. Ethvert valg er gjort av en spesiell grunn, og konsekvensene av disse valgene vil selvfølgelig oppleves forskjellig. Det er mange valg vedrørende ulike forestillinger jeg ikke liker, og jeg pleier da ganske raskt å forlate teatret. Det kan av åpenbare grunner ikke en teateranmelder gjøre, og her starter kravet til den enkeltes profesjonalitet. Det

holder ikke å si at man ikke liker de aktuelle valgene, eller sågar påstå at valgene er feil. Det er ikke engang spesielt interessant om en anmelder liker selve forestillingen, det er det opptil publikum å være uenige om.

En anmelder må også kunne evne å beskrive en forestilling uten å henfalle til dels plumpe avvisninger når forestillingen av forskjellige grunner ikke når frem til dem. Det er pinlig lesning hver gang det skjer, og oppleves useriøst for leseren. Det er dessverre en del anmeldere som er sørgelig forutsigbare i sin overbevisning om egen fortreffelighet. Tenk om det hadde vært så enkelt og så entydig som man kan få inntrykk av ved å lese enkelte kritikker!

Skal man så ikke kunne si noe negativt om de forskjellige forestillingene? Er alt like bra? Selvfølgelig er det store kvalitetsforskjeller på de enkelte oppsetningene. Også fra en og samme instruktør eller skuespiller. Men jo større behov den enkelte anmelder føler for å betone misnøye eller begeistring, jo viktigere er det at dette uttrykkes med en subjektiv stemme. Ord som «vi», eller «publikum» har ingenting å gjøre i en anmeldelse. Det er et forsøk på å ta enerett på sannheten, og blir derfor usant.

Dette var kanskje ikke den type hilsen man forventet til et festskrift, men sånn går det når man inviterer sine fiender (neida, jeg bare tuller). Norge er et lite land, og jeg har møtt en del anmeldere i mitt profesjonelle liv. Felles for disse

møtene er at de alltid har vært interessante og hyggelige. Jeg er oppriktig glad for det engasjementet som fyller dere, og som gir teatret et vel fortjent fokus. Jeg imponeres også over den oppriktige interessen dere viser for scenekunsten, det er formen jeg ikke bifaller.

Et lite tips på tampen. For en del år siden gjorde de et ganske langvarig og spennende eksperiment i Bergens Arbeiderblad. De lot to anmeldere vurdere hver forestilling. Den ene var en godt voksen mann; den andre en ung kvinne. Det resulterte i meget interessant lesning, skapte en morsom debatt, og trigget publikum til å oppsøke teatret for å danne seg sin egen oppfatning. Dessuten resulterte det i at det usanne ble litt mer sant.

Jeg gratulerer med 10-årsjubileet, og håper dere vil fortsette å utfordre dere selv og oss til beste for teatret.

Lykke til!

Svein Sturla Hungnes

Instruktør / p.t. teatersjef for Oslo Nye Teater

Allierte?

Vi er vant til å sky dem, teaterkritikerne, vant til kanskje å forakte dem og holde avstand til dem, vant til å være redd dem. Vi er vant til det, men det er noe som ikke stemmer med det gamle fiendebildet. Det går ikke et gys av kulde over hjerterøttene når vi møter en av sorten for tiden. Det var verre før. Da var muren høy og kontakten nesten fraværende mellom teaterfolk og kritikere. Vi snakket ikke med hverandre, og kritikkerne kjente ikke en eneste skuespiller. Berøringsangsten har minsket. I dag slår vi gjerne av en prat i foajeen rett før en premiere. Hvordan vi skal tolke det? Hva har skjedd i løpet av de siste årene? For teaterkritikeren er ikke som han/hun engang har vært.

Den drepende sarkastiske anmelder finnes knapt lenger.

Det betyr ikke at teatret alltid får gode kritikker. Langt ifra. Det er vel mer at en type anmelder er forsvunnet, og det er litt oppsiktsvekkende siden han dominerte så voldsomt før. Og det var ofte en *han*, utøverne av den perfide slaktekunst var nesten uten unntak menn. De spiddet nådeløst sine ofre på pennesplittene sine og lot latter og skadefryd velte ut over debutanter så vel som erfarne Thalias tjenere. Disse kritikkerne skrev for å underholde, og de gjorde det ofte på teaterfolks bekostning. Men bevares, de var elskere av teatret de også, så det hendte jo i all rettferdighets navn at de svingte seg opp i høyden også i begeistringens

rus, men det var nok som eksekutører de ble kjent, det var som teaterverdenens dommere og bødler i ett de utførte gjerningene sine.

Teaterfolk leste disse kritikkene med skrekkblandet fryd – fryd over formuleringer og karakteristikk av kolleger og rivaler, og over at de ikke gikk ut over en selv denne gangen, og i frykt for selv å være offer neste gang.

Men de er der ikke lenger, disse pennene: Bødtker, Skavlan, Eidem, Pierstorff og Døcker (han i Bergens Tidende – han som var ekstra slem). Formuleringer om at så deiste det inn så og så mange tonn med daukjøtt på scenen, står ikke på trykk lenger.

Teateranmeldelser er mer nøkterne i formen, mer saklige på en måte, og anmelderne har mye mindre plass å boltre seg på. Den norske (og danske) tradisjonen med å ha tegnere til å forevige premieren (dvs. de satt som oftest og tegnet på generalprøven) er vel også historie. Det skjer en sjelden gang at Arne Nøst illustrerer en anmeldelse i Dagbladet. Nå blir han sjef i Stavanger, og da forsvinner tradisjonen kanskje helt.

Det at anmeldelsene ikke lenger er like nådeløse, like utspekulert ondskapsfulle, burde vel glede oss. Vi teaterfolk følte oss mang en gang tråkka på når kritikere rammet oss der det gjorde aller vondest, og protesterte mang en gang høylytt på det.

Men det vi frykter nå, er at vi er i ferd med å få for liten

plass. Den gamle store teaterkritikken som oset av skadefryd breiet seg i avisene. Det var prestisjefylt å få skrive dem, og de fikk til og med ofte ledsagelse av egen tegning. Men kanskje var *det* med på å gjøre teatret *viktigere*, kanskje var det rett og slett uttrykk for respekt. Man satte de viktigste og kløktigste pennene til å skrive om teatret fordi det som foregikk på scenen hadde stor samfunnsmessig betydning.

Er dagens korte anmeldelser mer som lettfattelige forbrukerveiledninger å regne? Har vi også på dette samfunnsområdet forlatt debatten på torget, der meningsbrytningen selv var poenget, og gitt oss markedet i vold? Jeg tror det. Jeg tror teatret i noen sammenhenger sågar provoserer pressen. Vi provoserer fordi vi fortsatt praktiserer mye av det pressen snakker om i sine festtaler i Redaktørforeningen. Teatret er opptatt av å reflektere, diskutere, leve oss inn i andre menneskers liv. Ikke alltid, bevaes, langt fra alltid. Men i teatret tror man fortsatt på at kvalitet ofte krever litt av dem som ser på. Det er ikke slik at den forestillingen som selger flest billetter, er den beste. Forbrukerveiledning er ikke tilstrekkelig. Vi ønsker at forestillingene skal skape debatt, røre, vekke følelser, engasjere. Det er derfor vi trenger kritikerne.

Vi trenger en offentlighet, en debatt der våre forestillinger inngår sammen med de innlegg, meninger og synspunkter, som disse forestillingene skaper. Og derfor trenger vi kritikerne mer enn noen sinne. Og vi må støtte deres kamp

innad i avisene slik at det seriøse teaterstoffet og kritikken kan vinne tilbake noe av det vi har tapt.

Jada, vi er faktisk allierte, og nå trenger de kanskje vår støtte mer enn før. De trenger å slippe deadlineenes ubønnhørlige krav til levering. En skriveid på knappe halvtimen kan ikke gi noe godt grunnlag for å gi en kvalifisert analyse av et kunstverk. Vi må hjelpe kritikerne med å kvitte seg med et ganske meningsløst nyhetskrav. Teateranmeldelser må ikke på trykk dagen etter premieren for å kunne være aktuelle. Det er bedre at de er gjennomtenkte og at anmeldelsene er leselige og anvendelige for både et alment publikum og profesjonelle teatermennesker. Og får vi til det, må vi kanskje belage oss på å utvikle tykkere hud igjen da, for å tåle et og annet piskeslag. For vi kan ikke leve med at vi ikke er viktige. Teatret er viktig og derfor er teaterkritikerne det også.

Carl Morten Amundsen

leder av Norsk Teaterlederforum og sjef på Teatret Vårt i Molde

Den store anmeldelsen

Som forfatter har jeg et ambivalent forhold til kritikere. Omtrent som da jeg som barn ønsket anerkjennelse fra eldre familiemedlemmer. For vi forfattere vil bli sett av kritikerne. Vi vil bli anerkjent og få oppmerksomhet. Det føles urettferdig å bli oversett. Men samtidig, som et vanskelig lite barn, ønsker vi å bli sett på *riktig måte*. Og det vil aldri være godt nok. Blir man ikke anmeldt, er det feil. Får man en dårlig anmeldelse, er det feil. Får man en god anmeldelse, er den ikke god på *riktig måte*.

Det første vi gjør når vi har gitt ut en bok, er å begynne å lete etter anmeldelser. Er det en barnebok vi har gitt ut, må vi som regel lete grundig for å finne en, men av og til, av og til finner vi den store anmeldelsen. Den anmeldelsen som har gitt boka vår en sjanse. Der kritikeren har gått grundig til verks. Tatt prosjektet på alvor. Satt det inn i en større sammenheng. Funnet styrker og eventuelle svakheter ved gjennomføringen. Og det har ikke noe å si om anmeldelsen står i en stor eller liten avis. Det har ikke engang så mye å si om den er positiv eller negativ. For vi kan godt være uenige. Det viktigste er å bli sett. Ordentlig sett.

Så takk til alle kritikere som tar barne- og ungdomslitteraturen på alvor. Som behandler den som kunst og gir den den oppmerksomheten den burde ha. Måtte dere bli stadig flere.

Gratulerer med de første 10 år!

*Hilsen fra Norske Barne- og Ungdomsbokforfattere,
ved formann Sverre Henmo*

NORLA gratulerer
med
10-årsjubileet.

*Gina Winje
direktør*

Uvurderlig rolle

Kunst, utstillingsproduksjon og kritikk er knyttet sammen i et forhold preget av kjærlighet, misforståelser, hat og sjalusi – et virkelig avhengighetsforhold, med andre ord. Ikke minst for yngre kunstnere er det essensielt med den synlighet og definering kritikk gir. Ikke for å la seg forme av den, men fordi kritikken er med på å skape grunnlaget for diskusjon og meningsproduksjon rundt et kunstnerskap. I den sammenheng har vi lyst til å trekke frem www.kunstkritikk.no som et viktig forum for kritikk og debatt rundt samtidskunst.

I de fem årene Kunstkritikk.no har eksistert, har forumet dyrket frem mange nye og dyktige kritikerrøster. De har vært med på å gi kunstkritikken større plass i offentligheten og ikke minst økt engasjementet og energien i kunstdebatten.

For bare noen få år siden var det en gjengs oppfatning i norsk kunstliv at kunstkritikken i norsk media var rimelig håpløs, bortsett fra et par stemmer. Kritikerlaget har her spilt en uvurderlig rolle i det de står for av faglighet, kvalitet og uavhengighet. Tre grunnprinsipper all kritikk burde være fundert i.

Unge Kunstneres Samfund ønsker Kritikerlaget tillykke med jubileet og håper på et langt og godt samliv.

Gratulerer med dagen fra Unge Kunstneres Samfund!

Sverre Gullesen
Styreleder

Helga-Marie Nordby
Daglig leder

**Vi gratulerer
med 10 år:**

CODA – Oslo International Dance Festival

Oslo Danse Ensemble

**Norske Dansekunstnere – Forbundet for
dansere, koreografer og pedagoger**

**DANSENS HUS
– NASJONAL SCENE FOR DANS**

Norsk kulturråd

Norsk Oversetterforening

NORWACO

Stenersenmuseet

Kunst-kri-tikk

man kunne begynne med å formulere et spørsmål som egentlig er en påstand. Hvorfor har kunstkritikken tapt så stort terreng, eller mistet så mye av sin definisjonsmakt de siste ti-femten årene? Den har liksom ikke like stor say som den en gang hadde. Jeg sikter ikke her til situasjonen i Norge spesielt eller til kvaliteten på kunstkritikken som sådan. Jeg tror kunstkritikerne rundt om i dagens Norge er sånn noenlunde like gode som de var før, og sånn omtrent på høyde med hva som utøves andre steder rundt om på kloden. Det er ikke her endringene det siktes til har funnet sted. Og heller ikke i selve premissgrunnlaget eller rammene som de forskjellige redaksjonene setter. Det handler snarere om endringer i selve maktbalansen; forskyvninger i styrkeforholdet mellom kunstlivets forskjellige aktører. Om vi ser kunstscenen som et slags ballspill på en åpen slette, er det lett å se for seg at dette spillet bølger frem og tilbake. De forskjellige lag og aktører har sine glansperioder så vel som sine nedgangstider, perioder hvor de får dominere eller bli dominert. Og noen perioder varer lengre enn andre. I Norge satt for eksempel kunstnerne lenge med en hel del av definisjonsmakten. Noen sier at de bestemte mer eller mindre sammenhengende fra 1880-årenes uavhengighetskamp til etableringen av Museet for samtidskunst i 1988. Det var gan-

ske lenge. De siste ti–femten årene er det imidlertid verken kunstnerne eller kunstkritikerne som har hatt tingene på sin side. Ei heller kuratorene, kunsthallene eller museene. Dette har snarere vært de store, private kunstsamlernes periode. De som for noen tiår siden hadde det med å komme diltende etter. Og selv om de fleste har et ord med i laget er det i realiteten kunstsamlerne som har bestemt hvem som er vår tids «(største)» kunstnere. Jeff Koons og Damien Hirst for å nevne to slående eksempler. At mange kunstkritikere har vært av en ganske annen oppfatning, har hatt liten virkning på resultatet. Den store oppslutningen om kunstmesser som *Basel Art Fair* og *Frieze* hører til dette bildet, arrangementer som – kunstkritisk sett – er ganske jævlige og kyniske. Nå skal visstnok messen i Miami være det aller hippeste, en by som ikke akkurat har bidratt til kunstens utvikling de siste ti–femten årene. Om den har bidratt med noe til kunsten i det hele tatt.

Fra mitt ståsted var situasjonen ganske annerledes rundt 1990. I Norden kunne for eksempel kritikere som Daniel Birnbaum, John Peter Nilsson, Ina Blom og Gertrud Sandqvist peke og fremheve kunstnere og verk på en måte som gjorde at man så seg best tjent med å se nærmere på hva de faktisk pekte på. Slik er det ikke nå. Men fortvil ikke, det er håp å skue i horisonten. Ting tyder på at det igjen er endringer i gjære ute på sletten og det skulle ikke forundre meg om nettopp kunstkritikeren går bedre tider i møte. En

stupende økonomi er naturligvis en viktig faktor i dette. Men at et norsk forlag tar seg bryet med å publisere en samling ganske sære kunstkritiske essays bør for alvor spore til optimisme. Man kan mene mye om Tommy Olssons måte å gripe an tingene, men han har avgjort bidratt til å heise fanen for kunstkritikken. Så får det heller være at mange av hans tekster, kunstkritisk sett, nærmer seg grensen for, tja tjo, den frie kunst.

Men avslutningsvis bør vi minnes om at denne sletten slett ikke er en kamparena, og at dette spillet slett ikke er en krig. At alle som deltar til syvende og sist er kamerater og ikke hverandres fiender. Her må alle med. Hva vi trenger er den engasjerte, uavhengige posisjonen, ikke den servile, pertentlige og unnvikende. Med andre ord at kunstkritikken utfolder seg som kunst-kri-tikk og ikke som kunst-knirk-tikk.

Øystein Ustvedt, kurator, Nasjonalmuseet

Kritisk, kunnskapsrik og oppdatert

I en medievirkelighet der kulturjournalistikken blir stadig mer tabloidisert, er det avgjørende også å ivareta den reflekterte og kunnskapsbaserte kultur- og kunstkommentaren. Både kunstaktører og publikum er avhengig av en kritisk, kunnskapsrik og oppdatert diskurs, som stadig setter den kunstneriske produksjon på prøve og utfordrer etablerte tanker og vurderinger.

Kritikerlaget og dets medlemmer er en svært viktig aktør i denne sammenhengen. Carte Blanche, Norges nasjonale kompani for samtidsdans, gratulerer med 10 aktive år og ser med glede fram til kommende års innspill i den offentlige kunst- og samfunnsdebatten.

Lykke til!

*Tone Tjemsland,
direktør Carte Blanche*

Norsk kritikerlag 10 år

Kritikerlaget lenge leve! For en institusjon som Henie Onstad Kunstsenter, som produserer mellom ti og femten utstillinger og prosjekter i året, er møtet med og behovet for et faglig fundert kritikerkorps, uvurderlig. Uten diskusjon og kritisk resepsjon, ingen dynamikk i kultursfæren.

Henie Onstad Kunstsenter ønsker å fungere som meddebattant i kunstoffentligheten gjennom å invitere til diskusjon rundt våre produksjoner. Men foruten samtaleprogrammene, formidlingen og seminarvirksomheten vi selv igangsetter, er kritikerkorpsset blant våre viktigste faglige diskusjonsvinduer mot verden. Som medlemsorganisasjon for dette kritikerkorpsset, sier det seg selv at Norsk kritikerlags rolle er sentral.

Tommelen kan ikke heves i været for norsk kunstkritikk anno 2008. Etter vår mening viser dette viktigheten av Norsk kritikerlags eksistens. Kritikere er sentrale aktører, kanskje ikke først og fremst for dommene de feller, men for de nyanserte og – på sitt beste – overraskende lesningene de kan bidra med. Det handler om å se, forstå, fortolke og vurdere og heve den offentlige samtalen.

Som samlet lag for alle disse bloggerne, posørene, sliterne og idealistene som norsk kritikerstand representerer, håper Henie Onstad Kunstsenter at Norsk kritikerlag vil fortsette å utvikle sitt arbeidsfelt og bli enda mer ærgjerrige i sin håndheving av kritikkens kvalitet, faglighet og nødvendighet. Vi gratulerer Norsk kritikerlag med bursdagen!

Caroline Ugelstad
sjefskurator, Henie Onstad Kunstsenter

**Den Nationale Scene gratulerer
Norsk kritikerlag med tiårs-
jubileet og takker for både de
gode og de mindre gode kritikkene!**

Bjarte Hjelmeland, teatersjef

Hevn

Det er vanskelig å tenke seg at en forlegger, som nødvendigvis identifiserer seg hundre prosent med forfatterne sine, kan ha annet enn et ambivalent og komplisert forhold til litteraturkritikerne. Det ligger i sakens natur. Vi elsker og frykter kritikerne. Og noen ganger drømmer vi om en grusom hevn. Slik forfatteren David Mitchell beskriver i boka *Skyatlas* (norsk utg. 2005, oversatt av Stian Omland).

Først samtalen mellom forfatter og forlegger på en bransjefest:

«Det var ikke den beste anmeldelsen du fikk, men —»

«Det var f**n meg den eneste anmeldelsen jeg fikk!»

«Den var egentlig ikke så ille —»

«Næ-hei? *'Løgnfluer som mr Hoggins er den moderne litteraturens veislakt.'* Legg merke til hvordan folk stikker inn 'mr' like før kniven følger etter. *'Mr Hoggins burde be om unnskyldning for trærne som er felt på grunn av hans oppsvulmede 'selvbioroman'.* Fire hundre selvskrytende sider ånder ut i en slutt så flat og tåpelig at det nesten ikke er til å tro.»

«Ta det med ro, Dermot, det er nesten ingen som leser *Trafalgar.*»

«U'skyld!» Forfatteren min griper en kelner i kragen. «Har'u

hørt om *Trafalgar Review of Books*?»

«Ja, selvfølgelig,» svarte den østeuropeiske kelneren. «Hele fakultetet mitt holder seg med *TRB*, fordi de har de mest intelligente anmelderne.»

Dermot slengte glasset sitt over rekkverket.

«Så, så, hva er vel egentlig en anmelder?» sa jeg fornuftig.

«En som leser fort, arrogant, men aldri klokt...»

Deretter bestemmer forfatteren seg for å dele ut Prisen for Mest Fremtredende litteraturkritiker:

Finch hadde ikke vært kritiker om han ikke elsket ufortjent oppmerksomhet. I hodet var han allerede i gang med å lage neste søndags tekst til spalten *En Finch – fink – på byen*.

Dermot, for sin del, sto smilende og oppriktig og ventet.

«Hva kan prisen bestå av, mon tro?» sa Finch selvtilfreds da applausen roet seg. «Et signert, umakulert eksemplar av *En på trynet*? Kan ikke være mange igjen av dem?» Klikken til Finch serverte sitt refreng av skrålende latter, og sporet an sin *kommisar*. «Eller vinner jeg en gratis flytur til et sør-amerikansk land med lette utleveringsavtaler?»

«Jepp, sussebass,» sa Dermot og blunket lurt, «en gratis flytur er *akkurat* det du har vunnet.»

Forfatteren min grep Finch i jakkeslagene, rullet bakover, kjørt føttene inn i Finch' midje, og med en judobevegelse sendte han den kortere-enn-de-fleste-var-klar-over-medie-

personligheten høyt opp i natteluften! Høyt over stemors-
blomstene som stod på rekke langs balkongrekkverket.
Finch' skingrende skrik – liv – tok slutt mot bulket metall, tolv
etasjer lenger ned.

Noen sølte drinker på teppet.

Dermot 'Duster' Hoggins børstet av jakkeslagene,
bøyde seg ut over rekkverket og ropte: «OG HVEM ER DET
NÅ SOM HAR ÅNDET UT I EN SLUTT SOM ER SÅ FLAT OG
TÅPELIG AT DET NESTEN IKKE ER TIL Å TRO?»

Da *Skyatlas* kom på norsk fikk den skuffende få anmeldelser.

Anne Fløtaker
forlagssjef, Cappelen Damm

STÅ PÅ
Norsk kritikerlag!

Med hilsen
Svein Ingvoll Pedersen
Tromsø kunstforening

Kritikk, takk

Noen spørsmål til meg selv.

Hvor finner vi kritikken av samtidsmusikken?

– Du mener hvor finner vi kritikken eller hvor finner vi musikken? Først er klassisk musikk krympet inn på kultursidene, og så er samtidsmusikken en liten nisje innenfor der igjen. Men hold an, egentlig er det vel ikke blitt så mye mindre stoff om «classic contemporary». Det er bare blitt så utrolig mye mer underholdende stoff om andre sjangere. Og ærlig talt så er jo mye av det like interessant.

Ja vel, så du leser heller stoff om andre sjangere enn din egen?

– Jeg liker å lese skribenter som er fan av den musikktypen de skriver om. Det er et godt, men ikke alltid selvsagt utgangspunkt. Interessant er det også å se alle mer eller mindre private anmeldelser som dukker opp på internett. I takt med nye, mer eller mindre smale sjangere. Innenfor dem finnes det sjarmerende mye spisskompetanse.

Hva er den ønskede spisskompetanse hos kritikeren da?

– Det er fint om den er akademisk og klassisk superspiss. Men jeg forventer at kritikerne er orientert lateralt og ikke

bare lineært – altså ikke bare om arvefølgen via Boulez bakover gjennom Schönberg og til Bach og bak der igjen. I vår tid synes jeg vi skal anerkjenne at det er legitimt også å lytte på tvers. En lateral innfallsvinkel til musikk er mer som David Toop i *Ocean of Sound* – som flyter fritt fra Debussy til tekno-musikk og oppdager forbindelser. Det er subjektivt, men relevant. Forbindelsene mellom lydinstrykene skapes der i ditt eget øre i det ene øyeblikket. Og av din egen musikalske hukommelse.

Hvor ble det av komponisten som kritiker?

– Vi har jo hatt en tradisjon fra Pauline Hall via Finn Mortensen til Magne Hegdal. I de siste åra vi hatt en gjeng unge modernister som har dukket opp til overflaten i *Morgenbladet* med mellomrom. De trenger for mye plass for å få sagt sitt, tror jeg. Og de er vel fornøyd med å si det til hverandre. Kanskje noen kan vie dem en ny, kul svart-hvitt film a la *Reprise*.

Er den store kritikerens tid forbi?

– Dette er jeg ambivalent til. Du tenker på den eneveldige kritikerens som alle hater, men likevel håper å kunne sitere et anerkjennende ord fra. Jeg tar meg selv i å ønske meg dette sitatet. Men hva skal vi egentlig med skolemestere? Jeg foretrekker nok kritikerens som gir næring til en interessant diskurs.

Hva bør avisene gjøre?

– Hver publikasjon bør holde seg med et team av kritikere, som kan én sjanger til fingerspissene, men som er flinke nok skribenter og tenkere til av og til å skrive om andre sjangere enn sin egen. Jeg kan gjerne lese en billedkunstners kritikk av en konsert, så lenge han kommer med en relevant kommentar og gjør premissene sine klare for alle og enhver.

Hva slags kritikere ønsker vi?

– Folk som kan peke på relevante referanser, både i andre kunstformer, filosofi og musikk, og er opptatt av å sette verket i kontekst, heller enn å utbasunere sin subjektive mening fra en talerstol.

Hvordan reagerer du på kritikk?

– Takk for at du spør. Jeg setter pris på å få meddele at jeg ved én anledning har opplevd å like en negativ kritikk av eget verk. Det var gjenkjennelsen, å se at der ute er det et øye som ser. Men for å være ærlig, ble det med den ene gangen. Selvfølgelig tåler jeg ikke kritikk.

Nils Henrik Asheim, komponist og musiker, leder for Ny Musikk Rogaland og programleder på Tou Scene

Siden Henrik er
forhindret,
sender **Werge-**
land 2008 sine
uforbeholdne
lykke-
ønskninger!

Beste hilsen
Einar Solbu
prosjektleder, Wergeland2008

Kjære Norsk kritikerlag, gratulerer så mykje med jubileet i år!

for oss som arbeider med litteratur, høyrer det ut som om Kritikerlaget berre er eit lite barn. Men dette er ikkje heilt tilfelle. Litteraturkritikerlaget har sidan 1950 delt ut litteraturkritikarprisen til beste vaksenbok, og sidan 1978 for beste barne- og ungdomsbok. Det er eit viktig og godt arbeid, og Kritikerprisen er vel – slik eg ser det – den mest prestisjetunge litteraturprisen i landet. Vi som arbeider i Samlaget opplevde at våre forfattarar fekk prisen fire år på rad i klassen for beste barne- og ungdomsbok (frå 2003-2006). Det var svært kjekt, og vi syntest at dette var slik det burde vere!

I klassen for vaksenbøker har nynorsk litteratur også god uttelling. Ti ulike vinnarar har fått elleve prisar (Kjartan Fløgstad har fått prisen to gongar). Men ser ein på kven av desse nynorskskrivande som har fått Kritikerprisen, oppdagar ein til si store undring at ingen kvinner er blant desse. Det er rart, og det kan vere tilfeldig, men det er definitivt noko eg vil utfordre medlemmene i Kritikerlaget til å tenkje gjennom. Til saman er ni av 58 prisvinnarar i kategorien vaksenlitteratur kvinner. Hadde Kritikerprisen vore eit menneske, ville han kanskje vore ein mann? Det kan nesten sjå slik ut.

Livet for gitar er slik at dei leikar mest med andre gitar, i alle fall til dei kjem i tenåra og får augo opp for jentene. Vi får håpe det også skjer med Kritikerprisen.

Gratulerer med dagen, kjære Kritikerlaget. Og lykke til med tenåra som snart kjem!

Helsing Finn Totland
Det Norske Samlaget

**Kopinor ønsker fort-
satt godt samarbeid
og gratulerer med ti
vellykte år!**

Yngve Slettholm
administrerende direktør

Kjære kritiker/anmelder!

Siden jeg er leder i Den norske Forfatterforening, har jeg fått lov til å skrive en tekst til Norsk kritikerlags festskrift i anledning Kritikerlagets 10-årsjubileum. Det er et bidrag fra de kritiserte. Et bidrag som dermed kunne vært ambivalent, men i bunn og grunn ikke er det. Det er fra dem som har skrevet en bok, som er blitt veid uten at den er blitt funnet verken for lett eller for tung. Bidraget er til hele Norsk kritikerlag, men med utgangspunkt i det som ligger en forfatter nærmest, nemlig litteraturkritikken.

En synsvinkel: Den som vurderer litteratur kan kalles ved flere navn. To ganske alminnelige norske ord som brukes er anmelder eller kritiker. Ta først anmelderen: En anmelder er en vanlig mann eller kvinne, med en vanlig, men ganske dårlig betalt frilansjobb. Anmelderen er ikke ufeilbarlig, men bruker seg selv og sin erfaring med tekst og liv når han eller hun skriver om/beskriver en relativ nylig utgitt bok. Det er viktig å merke seg at anmelderen ikke er Gud! Hva så med kritikeren: Kritikeren er heller ikke Gud, men kritikeren står langt nærmere Gud enn anmelderen. Kritikeren har en aura av opphøydhet over seg og skriver ofte om de store forfatterne som Ibsen og Garborg: With licence to judge! Med rett til å dømme, om ikke levende og døde, så forfatternes utgitte skrivelier. Kritikeren er også dårlig

betalt, men hva betyr penger for den som er *opphøyet* til det utenomjordiske?

«Har du fått noen anmeldelser på den siste boka di?», sier den ene forfatteren til den andre. «To», svarer den andre. «Det kommer sikkert et par til i neste uke, da?», sier den første. «Ja», sier den andre. «Det er ok med noen anmeldelser», sier den første. «Ja, det er klart!», sier den andre.

Forfatterne refererer ofte til den dagligdagse anmelderen, og ikke til den betraktelig større kritikeren. Det er krevende stadig å skulle stille opp i møter med kritikeren som står så tett inntil Gud! Gud er for stor. Forfatteren ser en annen vei i møte med Storheten. Det finnes forfattere som leser anmeldelser, det finnes forfattere som skyr dem. Noen reiser fra landet for å slippe å la seg friste til å lese dem. Og noen lar seg mot bedre viten friste; Internett er bare et tastetrykk unna, og ikke alle forfattere har lært å sette grenser for seg selv! Og selv om anmeldelsen kan ha en positiv konklusjon, så behøver ikke det hjelpe på forfatterens selvfølelse! Det kan finnes setninger i en anmeldelse som ingen anmelder hadde tenkt på at fantes der. Ord. Undertekst. Og forfatteren kjenner og hører og føler og leser, *selv om anmeldelsen egentlig ikke er myntet på forfatteren*. For anmeldelsen er myntet på folk som vurderer å lese boken. På offentligheten.

En leder i Kritikerlaget har skrevet: «Kunsten får liv gjennom den offentlige debatten om den.» Og alle burde i samme sekund som det var sagt reise seg og si ja og at omtrent sånn er det og nikke! For dette er kjernen, tenker jeg. Selv om jeg ville ha vridd ørlite grann på det og sagt: «Kunsten blir synlig gjennom kritikken av den og får slik en mulighet til å bli en del av den offentlige debatten!»

Ved å skrive om kritikeren (legg merke til at jeg nå har begynt å bruke ordet kritiker, og positivt ladet) begynner jeg å skrive om den offentlige samtalen, det vil si: om kritikeren som tilrettelegger for den offentlige samtalen. Det kan ikke være feil.

Jeg syns at anmelderen er ok. Anmelderen lager en brukerveiledning til folk som har lyst til å lese. Anmelderen hjelper folk til å orientere seg. Anmelderen tar innimellom feil, og det er greit. En forfatter tar også feil. Forfatteren trenger anmelderen, og noen ganger må forfatteren la være å lese anmeldelsen, om forfatteren har sin mentale helse for øye. Men det er ok. Og kritikeren? Jeg vil legge kritikeren oppå anmelderen og forsøke å gjøre dem til ett. Kritikeren er nemlig den delen av kritikeren som har samfunnsoppdraget: Ved å gjøre forfatterens verk tilgjengelig for den offentlige samtalen gjennom sin fortolkning og synliggjøring av det, gir kritikken den offentlige samtalen en dimensjon den ikke

ville hatt uten. Kritikerer gjør det mulig for kunsten å spille en rolle i den offentlige samtalen. Det vil si, være så viktig som det er mulig for kunsten å være. Og da står plutselig forfatteren og kritikerer på samme side. De spiller roller som er dønn avhengige av hverandre. Og for forfatteren må konklusjonen bli: Om kritikerens nærhet til Gud kan diskuteres, kan ikke kritikernes viktighet diskuteres. Alle kunststykker burde ha rett på minst én kritikk!

Fordi de behøver det!

Gratulerer med 10-årsdagen!

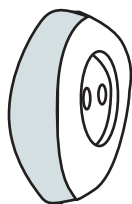
Anne Oterholm

leder i Den norske Forfatterforening

**Flagget til topps og
hatten av for norsk
kritikerlag! Ønsker
dere av hjertet et
langt og rikt liv
– uten terningkast
og kilometervis med
spalteplass!**

*Ellen Horn
teatersjef, Riksteatret*

TEATERMELDAREN

Namn:

Norsk kritikalag

Alder:

10 verksame år
(gratulerer!)

Yrke:

Prøver å levera subjektive
sanningar, men lukkast
sjeldan. Sanningane får
fort universell gyldigheit.

Livsmotto:

Det nokon brukar eit liv
på å bygga, kan rivast
på ein dag. Riv likevell!

DRAMATIKAREN

Namn:

Maria Tryti Vennerød
(NDF)

Alder:

6 verksame år

Yrke:

Prøver å levera universelle
sanningar, men lukkast
sjeldan. Sanningane får
kun subjektiv gyldigheit.

Livsmotto:

Det nokon brukar eit liv
på å bygga, kan rivast på
ein dag. Bygg likevell!

The perfect match?

Dramatikaren ♡ **teatermeldaren:**

Ein relasjonsanalyse og -kritikk sett frå berre den første sin ståstad

1. forsøk: Handlingsreferat og terningkast

Du kom inn i livet mitt for seks år sidan. Du møtte meg mjukt då eg var debutant, men etter det har du blitt skarpere, mindre føreseieleg og du har også sendt veldig doble signal nokre gonger. Mot slutten av seksårsperioden er forholdet vårt stadig ambivalent og uavklart.

Spennande til tider, men noko langdrygt.

Terningkast fire.

2. forsøk: Lat meg byrja med å klargjera min eigen ståstad

Eg tilhøyrer den arten pattedyr med sterkast flokkinstinkt. Sjølv om eg prøver å vera kunstnar, så tilhøyrer eg Homo Sapiens, og vi har det med å villa laga god stemning. Eg har lese ein stad: Vi treng kvarandre. Vi er sårbare åleine. Vi vil bygga relasjonar. Det er jo trass alt jubileum.

Driven av dette har eg mest lyst å skriva ein rein hyllest i anledning 10-årsdagen. Men dette er sjølvsagt umogleg. Eg kunne bli avslørt som nettopp det eg er – ein som prøver å seia dei rette tinga. Det ville vera veldig pinleg.

Eg var inne på tanken å prøva og skriva noko skikkeleg bra. Eg *kunne* prøva med litt snert; litt brodd; litt kritikk. Å framstå som kritisk og sjølvstendig tenkjande *kunne* gje innpass i flokken – men det er eit farleg spel. Eg har jo å gjera med – ja, kritikarar.

Eg har difor valt å heller gøyma meg bak ein slags ironisk fiendskap, eller til nød ein ironisk kjærleik. Ironi kjem som kjent jækla godt med når ein er redd.

Håpet og bøna mi er, kjære kritikar, at du uansett forstår at eg, dramatikaren, om ikkje anna er temmeleg språkleg velutrusta. Eg håpar du ser at eg er grenselaust sjarmerande i min koketterande sjølvrefleksjon. Eg håpar difor at *du*, på grunn av min sjarm og mitt smittande humør, kan tilgje meg at eg akkurat i dette forsøket på å snakka om mitt forhold til *deg*, står i fare for å mista deg, altså kritikaren, heilt av syne.

3. forsøk: Kjærleiksbrev

Kjæraste kritikar

Eg har lenge villa skriva til deg. Eg har prøvd i fleire år, på fleire vis, gjennom fleire dramatiske verk – eg har skrive og skrive og skrive, i håp om å få svar, i håp om å bli spelt, i håp om at DU vil komma og sjå – og aller helst skriva tilbake. Eg har hatt eit håp om at DU skulle komma og sjå nettopp

MEG i mitt verk, og smelta totalt, for så å ropa ut til heile verda om kor uendeleg rørt og glad og provosert du er. At du elsker meg, altså. At du skal ropa ut dette akkurat på rette måten, at du lengtar etter meg og vil ha meir. Eg har prøvd og prøvd og prøvd, og eg prøver framleis.

Nokre gonger er eg nesten der. Nokre gonger blir eg spelt, og det hender du kjem, og det hender eg får svar. Men aldri får eg AKKURAT det svaret eg vil ha. Kvifor ikkje?

Du veit jo at det er oss to! Eg veit at du veit kva eg fortel kollegene mine, at eg slett ikkje bryr meg om deg. Men dette er løgn. Sanninga er det motsette. Eg bryr meg så inderleg! Men eg stolar ikkje på deg lenger. Honey, is it me or is it you? Kva er det som har kome mellom oss!

Så kritkar, kjæraste kritkar, gje meg eit teikn!
Har eg deg, eller ikkje!
Vil du meg, eller vil du meg ikkje?
Vil du at eg skal lukkast, eller vil du det ikkje.
Eg saknar deg. Eg drøymmer om deg. Men eg stolar ikkje på deg lenger.

Eg fryktar at sist gong du sa at du elska meg, var det berre for at eg skulle slutta å gråta.

4. forsøk: Gutane i åttande

Du er litt som ein av dei store gutane i åttande. De er store, litt truande, nokre av dykk pene, andre meir rå og nokre verkar til og med dumme, men de er alltid størst og de er alltid på avstand. Og de har makta i korridorane.

Eg set nasa oppover og prøver å sjå tøff ut. Eg er usikker på om de er ekle eller berre morsomme når de slenger kommentarar etter meg i korridoren. Nokre av dykk er eg forelska i, nokre direkte redd for, nokre av dykk ser ut til å vita alt her i verda – men uansett rettar eg nasa oppover og prøver å verka usårleg.

Eg held for øyre og auge og latar som at de ikkje finst. Det er min strategi.

5. forsøk: Skilsmisse

Eg merkar det. Du har ein annan. Du elsker meg ikkje lenger. Nei, ikkje sei meg imot! Trur du ikkje eg er dramatikar? Trur du ikkje eg kan lesa mellom linjene?

Eg merkar at du er kynisk, opportunistisk og blodtørst – du vil ha blodet mitt. Ja, eg innrømmer det, det med «blodtørst» seier eg berre for å vera på den sikre sida, men likevel. Eg treng tryggleik.

Så, for å vera så sikker som mogleg, gjer eg det hermed slutt mellom oss. Når eg seier at eg ikkje bryr meg om deg, og truleg aldri har gjort det og aldri kjem til å gjera det – så får du tenkja det du vil.

6. forsøk: Sinne

Eg blir så sint! Eg blir så sint! Eg blir så sint!

7. forsøk: Kven veit kva om kven

Då eg gjekk i barnehagen, merka eg meg at *tantene* snakka om noko dei kalla *pedagogikk*. Eg visste ikkje heilt kva dette var, men eg tykte det var *teit*. Eg forstod at dei vaksne las og diskuterte og lærte på skulen korleis dei skulle snakka med *meg*. Meg. Hallo. Eg er jo *her*!

Då eg gjekk på ungdomsskulen, fnaus eg av sosiallæraren som kom og fortalde oss at det var vanskeleg å vera tenåring. Dei fortalde at det var vanskeleg at kroppen min forandra seg. Idiotar! Eg veit vel sjølv best korleis eg har det!

I ettertid skjønar eg at eg som snørrunge var meir prisgitt barnehagetantene sin pedagogikk enn eg ante. Eg kunne i grunn trengt litt betre pedagogar. Og i ettertida gjev eg også sosiallæraren rett: Eg *hadde* det jo vanskeleg.

Kunstnarar er ikkje barn, like lite som at kritikarar er omsorgs-

personar. Noko er likevel likt. Forholdet er slik: Eg driv og driv med noko, heilt ut frå meg sjølv. Eg er delvis medviten, delvis ikkje. Du, kritikar, har ord for kva eg driv med. Du har ord, teoriar, ideologiar. Det er noko krenkande, audmjukande og klamt ved at du forstår så godt kva eg driv med, når eg ikkje forstår det sjølv. Samstundes høyrer eg at du seier at du vil meg vel. Og ja, eg trur deg. Du vil meg vel. Du kan nok eitt og anna. Du forstår nok noko ved meg som eg ikkje ser sjølv. MEN!!! Du må aldri bli for sikker!

Dette vil eg seia til deg: Aldri bli for sikker, for du er ikkje meg!

8. forsøk: Meir om avhengighet og opprør

Men eg er avhengig av deg, og eg treng at du insisterer på ein alvorsprat når du ser at eg treng det, sjølv om eg føyer deg bort i pubertal arroganse. Kanskje blir eg aldri med på den alvorspraten du krev av meg, men det er godt at du krev han og ikkje gjev deg. Først då får mitt opprør meaning. Slik er puberteten. Slik er det å vera kunstnarisk skapande. Ein er trassig, og vil vera trassig, og vil slå med dørene og sei at DU BETYR INGENTING FOR MEG og definera seg vekk frå alt det du likar og står for. Slik er det. Slik skal det vera. Du har ein utakknemleg jobb! Eller kanskje finn du også meaning, for du forstår sikkert denne dynamiken – mykje betre enn meg.

Vi som er kunstnarar er i ein evig ambivalens i møte med kritikarane. Vi treng dykk, vi ønskjer å bli likt, vi blir sure når vi kjenner oss misforstått – og samstundes så vil vi helst ikkje at de skal bety noko som helst for oss. Vi likar jo å seia det til kvarandre: Nei, kritikkane, dei les eg ikkje. Dei bryr eg meg ikkje om. Kvifor denne fornekinga av kritikaren sin påverknad? Skuldast det kunstnarisk fokus, arroganse, frykt, narsissisme, insensitivitet, mangel på respekt, hovmod eller berre at du skriv dårleg og håplaut irrelevant? Eg anar ikkje.

Men det er berre når du slaktar meg at eg stolar på deg. Då veit eg kvar eg har deg. Slik har menneska blitt. Sanninga er at eg elsker skryt, men likevel, når du rosar meg blir eg så underleg nervøs.

63

9. forsøk: Hunden og lyktestolpen

Eg spurde ein kollega kva han tenkte om kritikarane. Han sa at det var som å spørja lyktestolpen kva han tykte om den pissande hunden.

10. forsøk: Dette FUNGERER ikkje

Forma fungerer ikkje. Forma fungerer ikkje! Nei vel! Men drit no i det!

Kva er det eg prøver å seia?!?

Eg meiner at det er for einsidig fokus på om ting fungerer, når ein snakkar om teater og dramatikk. Ein snakkar om handverk, handverk, handverk. Eg meiner å sjå at når ein melder anna litteratur, snakkar ein meir om innhaldet i det som blir skrive. Når ein snakkar om romanar, snakkar ein gjerne om karakterane og deira dilemma og om spørsmåla som romanen stiller eller svarar på. I teater- og dramatikk-verda er det evig fokus på om verket *fungerer*.

Dette er ein sjukdom både hjå kritikarane og i teaterbransjen elles, og det gjer at eg lurar på kvifor vi driv med dette. Driv vi med teater for teatrets skuld? Eg håpar ikkje det.

Like viktig som å spørja seg *fungerer dette*, når ein møter eit verk, kunne ein spørja: *korleis er dette verket eigentleg*, og *kva vil det meg?*

Både i livet og kunsten er dette det eigentlege spørsmålet: *KORLEIS ER DET EIGENTLEG*. Det er dette spørsmålet eg lengtar etter å stilla så presist eg berre klarer, og kanskje finna svar på, både i eige arbeid, i møte med andre sitt arbeid og i livet elles. Eit godt verk både spør og svarar på dette spørsmålet.

Korleis er det eigentleg?
KORLEIS ER DET EIGENTLEG!

Klassikarane evnar å spørja nytt og svara nytt. Eg undrar meg korleis ein ville teke imot Ibsen, dersom verka hans kom ut i dag. Ville ein sett på spørsmåla og svara han foreslår, for dette er jo dette som gjer Ibsen til Ibsen – eller ville ein bruka nesten all plassen på å skriva om *korleis* han spør? Korleis verket *fungerer*? Eg er redd for det siste.

Og til slutt:

Du kan klore meg opp med lange negler, ja ja ja
Men den indre kritikaren er verst.

Maria Tryti Vennerød

Norske Dramatikeres Forbund

Min erfaring er at litteraturkritikere ofte er taktiske, tendensiøse, trangsynte, upresise, urimelige, perfide, vrangvillige, enøyde, overfladiske, ondsinnede, humørløse og selvopptatte. Og takk for det.

Gratulerer med dagen!

*Richard Aarø
forlagssjef
Tiden Norsk Forlag*

Kjære venner i Kritikerlaget

Det er med betydelig servilitet og ærefrykt at jeg gratulerer skribentorganisasjonen Norsk kritikerlag og dets medlemmer med 10 års utøvelse av respektfull gjerning. Vi ønsker lykke til med videre inspirert arbeid for profesjonens fremme. Det lesende publikum, forfatterne, litteraturen og forlagene behøver dere.

Og det er med begeistret iver at jeg benytter anledningen til nok en gang å takke for den pionerinnsats som Norsk Litteraturkritikerlag har utøvd helt siden Aschehougs hundreårsjubileum 1972, da Aschehoug-prisen ble etablert og Kritikerlaget startet sin stødige innsats i søket på de høyst fortjenstfulle prismottagere.

Varme gratulasjoner fra vennene i Aschehoug!

William Nygaard, forlegger

**NORSK TEATER- OG ORKESTERFORENING HEIER PÅ
JUBILANTEN, OG HEIER PÅ AT ARBEIDET FORTSETTER
MED ENTUSIASME, INNSIKT, ÆRLIGHET OG KJÆRLIGHET!**

*Morten Gjeltten
direktør NTO*

**Kunsthøgskolen i Oslo ønsker
Kritikerlaget et langt liv i
kunstens tjeneste.
Vi gratulerer med jubileet!**

*Cecilie Broch Knudsen
rektor, Kunsthøgskolen i Oslo (KHiO)*

**Gratulerer med ti svært vellykkede år!
Faglitterære forfattere i NFF håper på godt
samarbeid også i framtiden
– og flere gode kritikker ...**

*Jørgen Lorentzen,
leder i Norsk faglitterær forfatter- og oversetterforening*

“You have to systematically create confusion, it sets creativity free. Everything that is contradictory creates life.”

Jasper Johns

Kritikk i det utvidede felt

Det er et frigjørende faktum: Kunst er ikke en kode som nødvendigvis skal og må knekkes. Ubesvarte spørsmål og motsetningsfylte posisjoner skaper friksjon og bevegelse. Kritikken blir således ikke kunstens intellektuelle slutt punkt – den endelige dom eller løsning, men en medkomponent i den totale dynamikken som utgjør et aktivt kunstfelt. Kritikken bør bidra til å drive dette feltet videre og motvirke stillstand. Gjennom en nødvendig uforutsigbarhet og evne til faglig fordypning inngår således kritikeren i et samspill med kunstner, institusjon og utstilling. Noen ganger ved å påpeke mangler og belyse sammenhenger, andre ganger ved å utøve sine kvalitetsdommer. Kritikkens fortegn er derfor ikke det avgjørende, men at den innehar en vilje til å gå inn i det utstillingen ønsker å si, og bearbeide dette for videre refleksjon.

Kritikken representerer en stemme i offentligheten som gir kvalifisert respons, og blir derfor også en del av en offentlig samtale som tar for seg det feltet holder på med til enhver tid. God kritikk er avhengig av gode og gjennomarbeidede utstillingsproduksjoner. Her svinger pendelen tilbake til institusjoner og kunstnere. Å strekkes etter dette blir vårt ansvar.

Solveig Øvstebø / Bergen Kunsthall

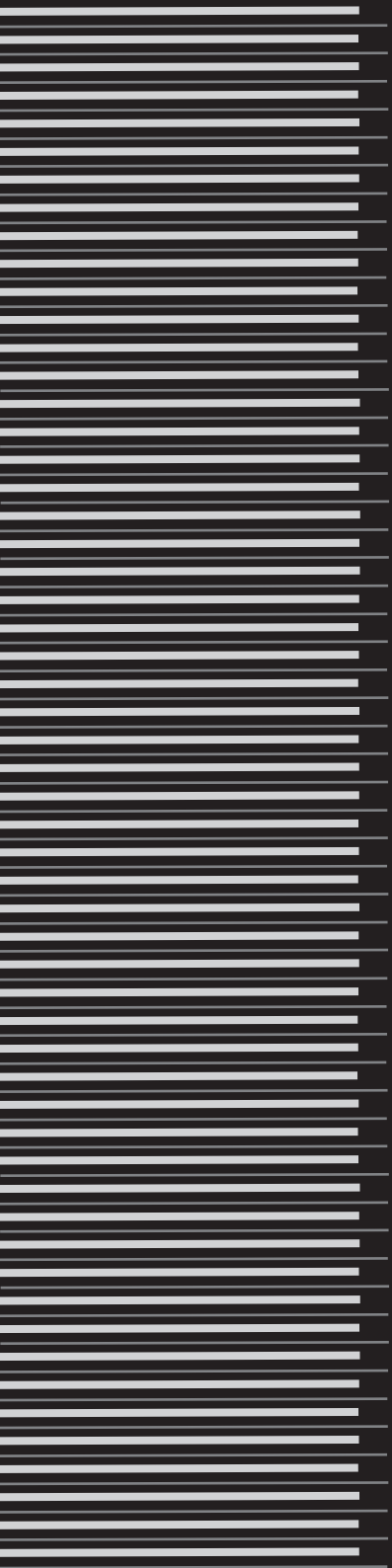
Kjære Norsk kritikerlag

Er dere allerede 10 år? Så fort tiden går. Da fortjener dere en oppmerksomhet! Vi vil gi dere noe nyttig, en gave som vil bidra til å øke oppmerksomheten rundt kritikken av barne- og ungdomslitteratur. Vi utarbeider en bibliografi, der alle kan se hva som er blitt gjort, det vil si hvem som har skrevet hva om dette emnet i Norden. Det vil bli et anvendelig redskap for dere, og for studenter og andre. Oversikten vil bli trykket i det planlagte barne- og ungdomslitteraturkritikknummeret av Kritikerens. Så til den tid sier vi bare: Gratulerer med dagen!

Vennlig hilsen

Norsk barnebokinstitut

Sofie Arneberg, Birgitte Eek, Trude Eikebrokk, Hanne Kiil, Anne Kristin Lande, Dag Larsen, Lina Undrum Mariussen, Kjersti Lersbryggen Mørk, Karin Beate Vold og Kristin Ørjasæter

A decorative vertical bar on the left side of the image, composed of numerous thin, horizontal white lines of varying lengths, creating a textured, barcode-like effect.

Enquête

**Norsk
kritikerlag**

10år

Enquête – Norsk kritikerlag 10 år

Det er mange som skal takkes for at Norsk kritikerlag ble en realitet, og det er mange som skal takkes for at de i dag bruker tid på å arbeide videre med de sakene den norske kritikken har satt på dagsordenen. Tilbakeblikket og oppsummeringen gir oss fornyet tro på at Kritikerlaget også i fremtiden vil være tilstede i det norske kulturlivet.

Kritikere stiller spørsmål, og etter ti år med Norsk kritikerlag stiller vi følgende spørsmål til noen av de kritikerne som var med på å puste liv i organisasjonen:

- 1) Hva husker du best fra sammenslåingen av de tre kritikerlagene i 1998?
- 2) Hvorfor var sammenslåingen viktig?
- 3) Hva er det viktigste Norsk kritikerlag har oppnådd i løpet av disse ti årene?
- 4) Noen tanker om Kritikerlagets fremtid?

... og med disse spørsmålene vil vi si: Tusen takk for ti flotte år!

Leif Høghaug

leder av Norsk kritikerlag 2007-2008

Trond Haugen:

1) Hva husker du best fra sammenslåingen av de tre kritikerlagene i 1998?

Det jeg husker best fra sammenslåinga, er alle de hyggelige, kloke og engasjerte menneskene som tok del i prosessen. Jeg var nyvalgt leder av Norsk litteraturkritikerlag, og fikk ikke med meg mer enn et par-tre forberedende møter med interimstyret som hadde diskutert sammenslåingen over lengre tid. Men det var en imponerende gjeng: Osman Kibar, Kalle Løchen og Lisa Kristin Strindberg fra film; Inger Margrethe Lunde, Cathrine Paulsen og Torkil Baden fra teater- musikk og dans; Wenche Volle, Lotte Sandberg og Audun Eckhoff fra kunst, og Cecilie Lund, Jahn Thon og Jørgen Lorentzen fra litteratur. Jeg hadde stor respekt for de involverte, husker jeg, både faglig og organisasjonshistorisk, og var av og til imponert over kombinasjonen av vennlighet og uenighet, andre ganger kanskje litt skuffa over at engasjementet førte til en overdreven polarisering av posisjonene. De øvrige styremedlemmerne i Norsk litteraturkritikerlag på denne tida, Wenche Larsen, Grace Stene, Nøste Kendzior og Kjell Olaf Jensen var også viktige i diskusjonen rundt sammenslåinga.

Resultatet av prosessen var uansett at tre av lagene gikk sammen i Norsk kritikerlag, mens Norsk filmkritikerlag dessverre – og det mener jeg på den mest positive måten man kan tenke seg, jeg skulle virkelig ønske at vi hadde muligheten til å utvikle det kritikkfaglige og organisatoriske arbeidet i fellesskap – ble stående utenfor. Skillelinjene gikk i hovedsak mellom de som var redde for at egenarten skulle bli borte i et stort kritikerlag og at en sammenslåing ville føre til økte administrasjonskostnader på den ene siden, og de som var redde for at fire små kritikerlag skulle bruke tida på å forhandle seg imellom om de i utgangspunktet knappe vederlagsmidlene og få stadig mindre kulturpolitisk gjennomslagskraft på den andre.

Første leder av Norsk kritikerlag ble Torkil Baden. Hans milde, men myndige vesen og hans rolige, konsensusorienterte ledelse av laget de første årene husker jeg også som utrolig viktig for en konsolidering av laget. Og så må vi aldri glemme den betydningen daglig leder Kristin Oldeide hadde i denne perioden. Kanskje var det, når alt kommer til alt, hennes daglige smil som sydde kritikerlagene sammen. Kristins evne til å lytte til en hel verden av bekymringer, for så å forvandle dem til uvesentligheter i våre egne øyne, var ikke noe annet enn en ekstremt velutvikla menneskekjærlighet i praksis.

2) Hvorfor var sammenslåingen viktig?

Den var viktig fordi vi ikke er så mange kritikere i landet. Vi må leke sammen, tenke sammen og handle sammen for å nå fram med våre synspunkter og krav. Forening gir styrke. Vi er fortsatt så små, selv etter sammenslåinga, at det er vanskelig å legge tyngde bak kravene. Vi må kreve av Norsk kritikerlag at det skal være kulturpolitisk relevant for samtlige kritiske virksomhet, og da holder det ikke med mange små, partikulære, fragmenterte, men i og for seg interessante samlinger og seminarer for de ulike medlemmene. Jeg mener resultatene av sammenslåinga taler for seg sjøl.

3) Hva er det viktigste Norsk kritikerlag har oppnådd i løpet av disse ti årene?

Jeg mener vi har gjort Norsk kritikerlag til en seriøs aktør i norsk kulturpolitikk. Det dreier seg kanskje om små flater, men jeg syns allikevel laget har styrket sin troverdighet. Vi deltar på en rekke områder med vår kompetanse, tar ansvar og leverer også innimellom premissene for debatten.

Av organisatoriske enkeltsaker er det et par-tre saker jeg vil trekke fram. I 2000 økte vi vår andel av bibliotekvederlaget med ca. 300 000 kroner. Økningen kom etter voldgiftsdom, men Lorentzen og Baden som stod for forhandlingene for

denne perioden, hadde gjort et godt forarbeid. Dette var kanskje den første bekreftelsen vi fikk på at det nye sammenslåtte laget hadde fått større kraft i forhandlinger med andre organisasjoner.

I 2007 ble det første arbeidsstipendium for kritikere noen gang gitt til teaterkritiker Therese Bjørneboe. Stipendiet var resultat av en omfattende strategisk innsats for å få gjennomslag for denne saken i Stortingets kulturkomité.

I 2005 sa medlemmer fra Kritikerlaget seg villig til, i samarbeid med LINO, å saksøke en rekke store aviser for deres urettmessige videresalg av kritikker til mediearkivet Retriever (tidligere A-tekst). Vi har ennå ikke sett rekkevidden av denne aksjonen, men jeg mener den inngår som et lite, men vesentlig historisk moment i arbeidet for en anstendig og lovlydig digital rettighetsklarering.

Høsten 2003 ble nettstedet kunstkritikk.no opprettet med utgangspunkt i et initiativ fra kunstseksjonen i Norsk kritikerlag. Målet med nettstedet var å få fram en mer kvalifisert kunstkritikk, rekruttere nye kritikere og bidra til en utvikling av det kunstkritiske språket. Redaksjonen for nettstedet har vært uavhengig av Kritikerlaget, og etter min oppfatning en suksess.

En siste ting det er viktig å peke på, er at da Kristin Old-eide sluttet i Kritikerlaget i 2002 og ny daglig leder, senere generalsekretær, Anne Merethe K. Prinos begynte, fikk vi bekreftet at laget sto på stødige bein. Anne Merethe overtok den daglige virksomheten med sikker autoritet og varme. Hun tilførte dessuten laget en sterkere faglig profil, i og med sitt virke som kritiker i Aftenposten. Det at hun i mars 2008, under dype anfektelser og en på ingen måter ukledelig blyghet, mottok prisen for Årets litteraturkritiker, sier litt om hennes store arbeidskapasitet.

4) Noen tanker om Kritikerlagets fremtid?

Ja, hva skal man si da? Det er bare å kjøre på. Vi kan sikkert bli bedre på mange ting, ikke minst når det gjelder evnen til å spisse lagets organisatoriske innsatser. Vi har sett at det nytter, når vi først prøver. Generelt tror jeg det blir viktigere og viktigere å ha et anstendig kritikerlag i en offentlighet der mediene i stadig større grad opererer som propagandamaskiner for en tilsynelatende avpolitisert populisme med skrekkaktige dimensjoner.

Torkil Baden:

1) Hva husker du best fra sammenslåingen av de tre kritikerlagene i 1998?

Gleden over at vi fikk det til og skuffelsen over at filmkritikerne hoppet av like før.

2) Hvorfor var sammenslåingen viktig?

De enkelte lagene var altfor små slik kulturlivet utviklet seg. For å få rettmessig utbytte fra Bibliotekvederlaget og andre ordninger var vi nødt til å opptre samlet. Hver for oss hadde vi ikke ressurser til framstøt for kritikken. Det løse organisatoriske samarbeidet utviklet seg naturlig mot en full sammenslutning.

3) Hva er det viktigste Norsk kritikerlag har oppnådd i løpet av disse ti årene?

Kritikerne er blitt tydelige røster i kultursamfunnet. Kritikerne er gjennom Kritikerlaget blitt naturlige medspillere på en helt ny måte ved festivaler og seminarer. Vi har frigjort ressurser til skoloring. Kritikerne er blitt utfordret og bevisstgjort til skjerpet innsats. Uten alt dette hadde det stått dårligere til med kritikken i Norge.

4) Noen tanker om Kritikerlagets fremtid?

Det hadde gitt kritikkens sak et stort løft hvis Kritikerlaget representerte enda flere. I tillegg til film drives det kritikk innen mange slags nye kulturelle yringer. En enda større representativitet hadde styrket kritikeren som talsmann for uavhengige og kvalifiserte vurderinger i et stadig mer kommersialisert kulturfelt.

Inger-Margrethe Lunde:

79

1) Hva husker du best fra sammenslåingen av de tre kritikerlagene i 1998?

Vi var entusiaster, mer eller mindre små enheter som visste at sammen ville vi bli sterkere.

2) Hvorfor var sammenslåingen viktig?

Kritikere har uansett genre de aller fleste saker felles; å kjempe for og å utvikle. Sammen ville vi ha bedre forutsetninger for å bli dyktigere kritikere, og utad bli en større, synligere og mer slagkraftig gruppe.

3) Hva er det viktigste Norsk kritikerlag har oppnådd i løpet av disse ti årene?

Bli synlig! Mer profesjonalitet i organisasjonen. Vi har fått et mer mangefasettert kritikerlag. Ikke minst er stipendier kommet på plass! Og flere vil det helt sikkert bli!

4) Noen tanker om Kritikerlagets fremtid?

En del oppoverbakke er det jo, men jeg tror Kritikerlaget og den enkelte kritiker fortsatt vil bekrefte at vi er høyst nødvendige og spennende bidragsytere til utviklingen og refleksjonen innenfor de forskjellige kunstuttrykkene. Entusiasmen ser heller ikke ut til å dabbe av.

Jørgen Lorentzen:

1) Hva husker du best fra sammenslåingen av de tre kritikerlagene i 1998?

Jeg var leder av utvalget som arbeidet fram sammenslåin-

gen og dannelsen av Norsk kritikerlag. Jeg husker best den utrolige dynamikken og samholdet som oppstod mellom tre av lagene: litteratur, kunst og teater, musikk og ballett. Vi forstod alle at dette var noe mer enn en organisatorisk endring, men at det også dreide seg om en faglig opprustning og identitetsmessig konsolidering i en offentlighet hvor en reflektert kritisk posisjon er viktigere enn noensinne. I den gruppa som jobbet med nye vedtekter og ny organisasjonsmodell, hadde vi mange og vanskelige møter hvor det var viktig å like hverandre og ha tillit til hverandre. Jeg husker selvfølgelig også godt all den energi vi la ned på å forsøke å få Filmkritikerlaget til å forstå at de var kritikere og ikke filmarbeidere, men det var vanskelig. Hvor tydelig mistilliten i en periode var, husker jeg godt da jeg som leder av utvalget hadde sendt ut dagsorden med sakspapirer på vanlig måte til møtet, og under vedtakssakene hadde formulert forslag til vedtak. Når møtet begynte var filmkritikerne rasende fordi de lurte på når og hvem som hadde vedtatt det som stod under forslag til vedtak. Organisasjonskulturen i Filmkritikerlaget var kanskje ikke veldig stor.

2) Hvorfor var sammenslåingen viktig?

Den var viktig for å styrke den kritiske offentlige virksomhet, og for å lage en organisasjon som er stor og sterk nok til å heve kritikerens faglige bevissthet og rolle. Det var også

viktig å bli ett lag for å stå sterkere i kampen om økonomiske midler for en gruppe underbetalte skribenter.

3) Hva er det viktigste Norsk kritikerlag har oppnådd i løpet av disse ti årene?

Tverrfaglige kritikerseminarer av en helt ny dimensjon og en styrket posisjon i kulturlivet.

4) Noen tanker om Kritikerlagets fremtid?

Jeg synes selvfølgelig det er ytterst beklagelig at Filmkritikerlaget ennå ikke er blitt en del av Norsk kritikerlag. Det ville de ha stor glede av, og det ville tilføre Kritikerlaget ytterligere en dimensjon. Jeg vil også tro at det er grunn til å rekruttere enda bredere med matkritikere, arkitekt- og designkritikere osv. Dessuten jobbe videre med å styrke bevisstheten rundt selve begrepet kritisk/kritiker. Fremdeles leveres det altfor mye dårlig fundert, halvsløv og egotrippe kritikk. Vi laget i sin tid Ti bud for fagbokkritikken. Kritikerlaget kan lage noe lignende for sine medlemmer som bør være som en lov for kritisk virksomhet.

Cecilie Lund:

1) Hva husker du best fra sammenslåingen av de tre kritikerlagene i 1998?

At en idé ble gjort til virkelighet! Etter mange, naturligvis, ganske heftige diskusjoner og utredninger på kryss og tvers, så det felles Kritikerlaget dagens lys. Det var mange slags forventninger knyttet til dette, og det ser ut til at mange av de positive har gått i oppfyllelse! Ikke minst på grunn av god samarbeidsvilje og god regi fra sentralt administrativt hold!

2) Hvorfor var sammenslåingen viktig?

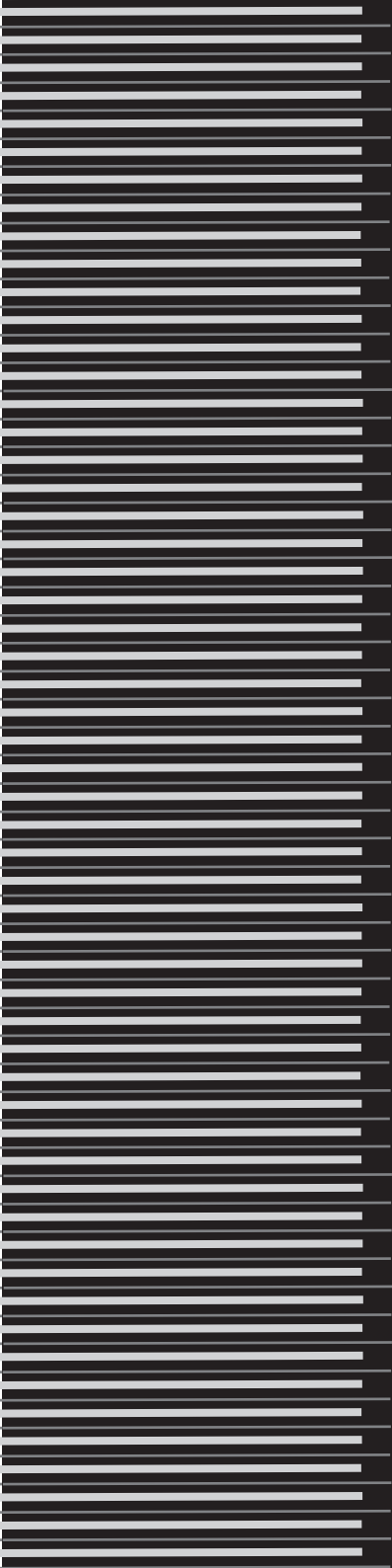
Et felles Kritikerlag – på størrelse med mange av de andre skribentorganisasjonene – var praktisk og økonomisk viktig, f.eks. i forhandlinger om vederlag, utvidelse av stipendordninger, seminarer, identitetsbygging for kritikere, felles medlemsblad/tidsskrift, nettsteder for kunstkritikk, medlemskort som kan brukes i forskjellige sammenhenger, f.eks. på kontantsalget på Norli.

3) Hva er det viktigste Norsk kritikerlag har oppnådd i løpet av disse ti årene?

Det virker nå som en veldrevet organisasjon, med stadige tilbud til medlemmene. Det ser ut som Kritikerlaget er med i en del vesentlige sammenhenger, nå sist ikke minst med å formidle arbeidsplasser på Litteraturhuset.

4) Noen tanker om Kritikerlagets fremtid?

Etter min mening er identitetsbygging stadig viktig. Det å styrke kritikernes egen faglige stolthet for f.eks. selv å kunne forhandle fram akseptable arbeidsvilkår (det tror jeg stort sett er en sak som hver enkelt må *face* for sin egen del). Bygge den faglige kompetansen f.eks. gjennom samarbeid om kurs med NFF, samt prøve å delta i mediedebatter og på den måten synliggjøre kritikerne og Kritikerlaget.

taler

Tale ved Kritikerlagets årsmøtefest

29. mars 2008

Torkil Baden
*tidligere leder i
Norsk kritikerlag*

Det er ingen selvfølge at vi sitter her i en salig blanding av kritikere av dans og kunst, litteratur og teater og musikk. Jeg har lyst til å kaste et lite blikk bakover fordi det har vært en lang og kronglete vei, som begynte for 81 år siden. Norsk teater- og musikkritikerforening ble stiftet i 1927 med Dagbladet-redaktør Einar Skavlan som første formann.

Allerede i 1930-årene diskuterte man om andre kritikergupper skulle inviteres med i laget: film, litteratur og kunst, men det ble ikke til noe. Tjue år senere, i 1946, ble lagene for litteraturkritikk og for filmkritikk stiftet, og det ble faktisk opprettet et *Norsk kritikersamband* med styrerepresentasjon fra de tre lagene. Kunstkritikerne organiserte seg i 1949. I 1975 kom ballettkritikerne med som egen gruppe hos teater- og musikk-kritikerene og de skiftet navn noen år etterpå til Kritikerlaget for teater, musikk og dans. (Det var faktisk jeg som ferskt medlem som foreslo akkurat den formuleringen.) I 1985 foreslo Filmkritikerlagets leder Per Haddal en paraplyorganisasjon uten at det ble til noe.

Den utløsende faktor var loven om bibliotekvederlag av 1987. Fram til 1993 representerte forfatterne interessene til kritikerne, og pengene gikk til driften av et felles kontor for lagene her i Rådhusgaten. Men fremsynte folk i Litteraturkritikerlaget, særlig Cecilie Lund og Jørgen Lorentzen,

skjønte at det var mer å hente som en selvstendig part. Kritikerlagene for litteratur, film og teater, musikk og dans gikk sammen om et felles fond i første omgang.

Storebror var litteratur, og det var noen måneder i begynnelsen som var ganske spenningsfylte fordi film og teater-musikk-dans var redde for å bli dominert av litteraturfolkene. Jeg foreslo selv i mars 1994 å bryte opprettelsen av samarbeidet på grunn av uenighet om fordelingen av felles statlige midler til de enkelte lagene. Det så ut til at hvert enkelt lag heller burde forhandle for seg selv. Men etter noen år med stadig bedre erfaringer med fondet opplevde vi at integrasjonen gikk mer og mer smertefritt og at vi kunne håpe på ett felles lag.

Filmfolkene, ledet av Lisa Strindberg og Osman Kibar, opplevde det dessverre ikke slik og hoppet av samarbeidet i aller siste sving før den nye unionen 7. juni, en historisk dag i Norge på flere måter.

I ti år har vi i økende grad vært en selvfølge. Nå er det en selvfølge at det i fjor ble delt ut priser, stipend og reisestøtte til 55 personer av lagets egne midler. Det er en selvfølge at det i fjor ble avholdt 10 seminarer med et faglig miljø for kritikere og publikum. Det er en selvfølge med en hjemmeside på internett. I disse ti årene er det blitt mye mer

kritikk i NRK radio, særlig etter at kultursjef Turid Birkeland var på et Kritikerlagsseminar i denne salen i 2001.

Jeg ble medlem av Kritikerlaget for tredve år siden slik som det var organisert den gangen i 1978, og det er virkelig en glede å se utviklingen fra en årlig selskapsklubb til en slagkraftig aktør i kulturlivet. Dette skal ikke være noen sovepute. Vi har langt igjen til at kritikken får relevant plass i spaltene og på lønnsregulativet, men vi har gått et langt stykke fremover.

Det er i dag markering av runde år, og jeg fant frem en hilsen til årsmøtet i 2000, som kanskje noen av dere husker. Den var undertegnet statsråd Ellen Horn, og hun kom med en anmodning som jeg tror ikke er blitt fulgt opp:

Samtidig vil jeg be dere forberede opprettelsen av et nytt sakkyndig råd, som jeg ønsker skal være til disposisjon for mitt departement. Rådet vil i det daglige bli kalt Kulturpolitiet.

Jeg må kanskje understreke at årsmøtet den gang falt på en 1. april ...

Kritikerens våte drøm

– eller en altfor lang tale holdt på
trass og med stor personlig fornøyelse
under festlighetene etter Norsk kritiker-
lags årsmøte den 29. mars 2008

Trond Haugen
*tidligere leder i
Norsk kritikerlag*

For noen år siden fikk jeg et godt spørsmål om kritikk av en smart dame. Hun lurte på hva som egentlig var en kritikers våte drøm; var det å oppdage et mesterverk ingen andre hadde lagt merke til, var det begestringen over å få anledning til å formidle kunst til en allment opplyst offentlighet, var det medieteknisk berømmelse, narsissisme, elitistisk glede over å slakte et mislykka kunstverk, gode nok honorarer til å kunne leve av å lese bøker eller hva var det?

På den tida, og i den tilstanden jeg var i da jeg fikk spørsmålet, innbiller jeg meg at jeg kunne ha svart at en kritikers våte drøm var å pipe Mads Larsen – han med romanen *Pornopung* – i rumpa til han slutta å skrive dårlige bøker. Noe jeg aldri ville ha skrevet offentlig og selvfølgelig nektet for å ha sagt dersom noen konfronterte meg med det.

Men jeg har fortsatt å tenke på det spørsmålet, ikke minst i de fire årene jeg var leder i Norsk kritikerlag. For hva er egentlig kritikernes våte drøm? På kritikerlagets årsmøte er det lett å tenke at det nettopp ville være anerkjennelse for kritikkens viktige funksjon i offentligheten, honorarer som gjorde det mulig å leve som kritiker eller den solide vurderingen av samtida som krystalliserer seg i høythengende kritikerpriser og skjellsettende debatter og seminarer. Det er liksom slik det skal være når vi snakker på vegne av en hel

stand. Det er viktige saker, og en av de vakreste sidene ved Kritikerlagets virksomhet er nettopp denne alvorlige kollektive omsorgen for kritikken i allmennhet og den enkelte kritiker spesielt. Kjærligheten har som kjent mange uttrykk.

Kanskje er det nettopp kjærligheten som gjør Kritikerlagets årsmøte til en av de minst kritiske dagene i året. For her aksepterer vi at styrets årsberetning pusser lagets små seirer opp til skinnende diamanter, mens nederlagene børstes til side som grus og småstein. Her aksepterer vi at ting tar tid og at det ikke alltid er den som løper raskest som kommer først fram.

Men tilbake til spørsmålet om kritikerens våte drøm. Jeg tror ikke den strengt tatt dreier seg om høyere honorarer. Ikke bare det. Til tross for at det er det vi sier når vi snakker med vår ofte altfor forsiktige felles stemme, og argumenterer høflig for det overfor redaktører, kulturpolitikere, forleggere og andre skribentorganisasjoner. De kan være glade for at vi ikke alltid sier ting rett ut; nemlig at det er et djevlesk paradoks at aviser som får økonomisk støtte fra kulturdepartementer og uavhengige organisasjoner allikevel får lov til å oppføre seg som kyniske kapitalister som driver rovdrift på unge, engasjerte og ansvarlige mennesker.

Jeg tror ikke heller den dreier seg om den elitistiske gleden over å felle dommer over vellykka og mislykka kunstverk.

Ikke bare det. Og selv om kritikeren ofte kan framstå som en sur, bitter og inneslutta smaksdommer, så er det ikke det vi legger vekt på når vi snakker med felles stemme. Da snakker vi forsiktig om behovet for en kunnskapsbasert vurdering, for kulturens behov for ikke å overlate enhver vurdering til kapitalkreftene og for behovet for den argumenterende, velbegrunna kritikken. De kan være glade for at vi ikke alltid sier ting rett ut; nemlig at den dominerende begeistringslogikken innenfor kulturfeltet – og med god hjelp fra reaksjonære kulturpolitikere – er i ferd med å pulverisere kvalitetsbegrepet i en totalt misforstått demokratisme. Og at det ikke alltid er umiddelbar begeistring som er det dypeste uttrykket for kjærlighet.

Jeg tror heller ikke kritikerens våte drøm dreier seg om å oppdage et mesterverk før andre ser det. Til tross for at vi opplever en intens glede ved å gjenkjenne en udiskuterbar kvalitet, så dyrker vi sjelden enstemmigheten i forholdet til mesterverkene. Vi gjør det i hvert fall ikke når vi snakker med felles stemme. Da snakker vi om viktigheten av ulike stemmer, ulike perspektiver, av produktiv uenighet og debatt. De kan være glad vi ikke alltid sier ting rett ut; nemlig at det er et udiskutabelt smaksfaktum at enkelte ting er bra, mens andre er dårlige, og at det er kort og godt et mirakel at avisene, forlagene, galleriene og mediene lar seg styre av andre hensyn enn dette ene altoverskyggende prinsippet.

Ikke heller dreier det seg om medieteknisk berømmelse. Jeg tror ikke det. Til tross for at enkelte av oss gjør alt vi blir bedt om å gjøre for å komme på TV. Vi sier det i hvert fall ikke høyt. Vi følger selvfølgelig med på hvor ofte Kritikerlaget dukker opp i mediene – det er viktig at vi syns – men vi følger med på en diskret måte og forsøker etter beste evne å tilpasse våre arrangementer og pressemeldinger etter medienes behov. Den som ikke finnes i mediene, finnes jo ikke. De kan være glad vi ikke alltid sier det som det er. Vi forakter medienes misbruk av kulturpolitisk makt, ryster på hodet over deres sensasjonslyst og ler av hvor lett det er å manipulere dem, de gangene vi gidder å gjøre det.

Nei, jeg tror kritikerens våte drøm dreier seg om noe helt annet; nemlig om berøringer som varer. Jeg skal forsøke å forklare hva jeg mener med et eksempel.

For hundre og ett år siden, ga forlaget H. Aschehoug & Co ut Sigrid Undsets debutroman *Fru Marta Oulie*. De 128 sidene med dagboknedtegnelser dekker en periode på drøyt to år, fra 26. mars til 20. august 1902, fra første nyttårsdag til 12. april 1903, og til slutt noen løse blader fra juli 1904. Det er Marta Oulie, tidligere Marta Benneche, som skriver dagboken. Hun er av embetsmannsslekt, er student og presenterer seg selv som en moderne kvinne fra Kristiania. I dagboka griper Marta usentimentalt tilbake

til sitt møte med og forelskelse i den kjekke forretningsmannen av folkelig herkomst, Otto Oulie, og deres ekteskap. Hun beskriver deres tilværelse, sin begynnende kjedsomhet i ekteskapet, og selvfølgelig det som utgjør den sentrale handlingen i romanen: Marta Oulies utroskap med fetteren, husvennen og Ottos forretningspartner Henrik. På tidspunktet for nedskrivningen er det allerede skjedd. Otto ligger for døden på Grefsen sanatorium, hennes elsker forsørger familien og betaler Ottos kuropphold på sanatoriet, mens Marta skriver for å skille ut og henlegge den delen av seg selv hun ikke lenger har bruk for i det livet hun skal til å leve. Det er m.a.o Marta Oulie som er sentrum i denne romanen, og hennes aller første nedtegnelse lyder slik:

Jeg har været min mand utro. —

— Jeg skriver det ned og sidder og stirrer paa de ord
— de er alle mine tanker. —Saadan skrev jeg engang
Ottos navn og stirret paa det: Otto Oulie, Otto Oulie,
Otto Oulie. —

Det er lenge siden boka kom, og de siste åra har vår tids kritikere sjenerøst forklart samtidas lesere at denne boka var en skandale da den kom. I en artikkel fra det presump-
tivt seriøse New York Times Book Review, den 3. juni 2001, skriver den amerikanske litteraturkritikeren og journalisten Bruce Bawer følgende:

In 1907, Undset published a novel, *Fru Marta Oulie*, whose opening sentence alone – «I have been unfaithful to my husband» – was enough to make it a succès de scandale in puritanical Norway.

Og i en introduksjon til forfatterskapet skrevet for utenriksministeriet noen år tidligere, skrev Gidske Anderson at romanåpningen *scandalised the readers*. I dag vil vi gjerne at Sigrid Undsets debut skal være en provokasjon og en sensasjon – det passer godt med vår egen oppfatning av vår egen tid som mindre puritansk enn begynnelsen av forrige århundre. Men stemmer det?

Romanen fikk drøyt tjue anmeldelser i norske aviser. Alle de store avisene anmeldte boka, og et usedvanlig stort antall mindre aviser gjorde det også. Den første anmeldelsen sto på trykk i Jarlsberg amtstidende, mandag den 21. oktober 1907, og ble umiddelbart etterfulgt av signaturen «Ove» i Osloavisa Landsbladet den 22. oktober. Den kjente kritikeren Reidar Mjøen, som blant annet var med på å stifte Norsk Teater- og Musikkritikerforening i 1927, sammen med blant andre Einar Skavlan og Arnulf Øverland, anmeldte boka i Dagbladet torsdag 24. oktober, forfatteren Johan Falkberget anmeldte den i Søndmøre folketidende dagen etter, mens kritikerhøvdingen Carl Nærup anmeldte den i VG. I løpet av sin første uke i den litterære offentligheten, fikk denne boka

så å si en anmeldelse hver dag spredt utover hele landet fra Tønsberg i sør til Bodø i nord. Resten av anmeldelsene tikker inn i løpet av november, med en ensom slenger fra Smaalenenes amtstidende i romjula. *Fru Marta Oulie* fikk en mottakelse som er sjelden den dag i dag.

Et raskt blikk på de 23 anmeldelsene avslører at det knapt finnes en eneste negativ vurdering blant dem, og i hvert fall ikke på moralsk eller skandaløst grunnlag.

Reidar Mjøens anmeldelse i Dagbladet er verdt å sitere, ikke minst fordi den tar for seg et av de elementene som er mest interessante for en moderne kritiker, nemlig debutverkets stil. Slik lyder Mjøens vurderinger mot slutten av anmeldelsen:

Det er ikke ved Strenghed i Stil og Komposition, at Bogen opnaar Virkning. Den er løst og uordentlig nedkastet, Stilen er uden Tugt og Kunst, og fuld af hin rodede Subbejargong, som særlig hos Skribentinder gjælder for Realisme. Men Bogen virker ved Skildringens ufor-skjønnede Nærhed, ved Beetroelsernes nøgne Ærlighed. Historien om dette Ægteskab er slående ægte, slig det sliter sig frem gennem Ungesjau og Utroskab og tre Værelser og Kjøkken og Tæring – *legg merke til den herlige oppsamlingen av konkrete og abstrakte størrelser hulter til bulter, som delvis fungerer som en subtil kritikk av*

temaet, men som også gir inntrykk av anmelderens tempo.
Overraskende smukke er ogsaa sluttelig de Naturskil-
dringer, Forfatterinden har strøet ind hist og her i sin
sørgmodige Bog.

Den usignerte anmeldelsen i Drammens tidende den 27.
november stikker seg ut av mengden i kraft av å besitte
en viss konkret berøring med det litterære uttrykket, samt
gjennom sin forbilledlig raske og presise beskrivelse av
kjernen i romanen:

'Jeg har været min Mand utro.'

Slig begynder denne Bekjendelsernes Bog, paa hvis Blade
dens Jeg – Fru Oulie – fortæller sit Ægteskabs Historie.
Det er en trist Historie med en underlig, fortættet Smerte,
der piner og plager Kvinden med den skyldbetyngede
Samvittighed, uden at hun kan betro sig til nogen. «For en
Svir det skulde være», siger hun, «at sidde i en Skriftestol
og vrænge sin Sjæl for en Prest og gå hjem lettet og
tvættet. Eller kunne sidde paa Tugthuset.»

Anmelderen i Drammens tidende kommenterer videre Sigrid
Undsets stil, ved hjelp av det besynderlige begrepet om en
intens gråhet som også Aftenpostens anmelder hadde påpekt
en uke tidligere, og begrepet *bachfischjargong* som Kristiana
Dagsavis' anmelder hadde påpekt i sin anmeldelse:

Slig er den 25-aarige Frøken Undsets Debutbog, hvori enkelte Scener virker ved sin intense Graahed. Stilen er kort og knap og ofte rammende; her og der Skjæmmes den dog af Bachfischjargong.

Fra et kritikkfaglig perspektiv er det allikevel tankevek- kende å lese de utallige anmeldelsene av et debutverk fra begynnelsen av forrige århundre. Det er ikke mange av dem som skiller seg ut i kraft av å være presise og vel- begrunnede. I likhet med vår egen tids litteraturkritikk, er kritikken på begynnelsen av 1900-tallet preget av raske parafraser, impresjonistiske tematiske kommentarer og spar- sommelige referanser til annen norsk og/eller europeisk litteratur. Dagspressekritikken av 1907 skiller seg ikke ut fra dagspressekritikken generelt; den ligger tett opptil sin egen samtid, av og til i tetteste laget, og makter dermed i liten grad å løfte blikket utover det større litterære og litteraturhistoriske landskapet.

Dette innebærer ikke at kritikken av *Fru Marta Oulie* er slett eller mangelfull. Det den taper i presisjon og begrunnelse på den litterære stilens område, gjenvinner den i form av en autentisk – på grensen av det naive kanskje – innlevelse i den kvinnelige romankarakterens kompromissløse kamp med seg selv og sin egen samvittighet. Kritikernes oppmerksomhet på denne kampen kunne ha blitt lest som uttrykk for den

tematisk realistiske eller referensielle lesningens dominans på begynnelsen av 1900-tallet; kritikerne legger hovedvekten på romanens realistiske tematikk, framfor dens dagbokform eller stil. Samtidig er det viktig å understreke at denne orienteringen sørger for at verket får en relativt dyptgående *tematisk* presentasjon i samtida. Samtidskritikerne utlegger romanen som et etisk eksperiment, hvor en romanskikkelse får lov til å gå seg fast i sin egen samvittighets konsekvente krav etter at det uopprettelige er skjedd. Det finnes rester av en ibsens idealisme i romanen, som flere av kritikerne griper begjærlig etter, men som hos Undset munner ut i en annen og mer moderne utveisløshet, tomhet og handlingsslammelse. Så vidt jeg husker er det ikke mange av Ibsens skuespill som munner ut i en tilsvarende flatthet som *Fru Marta Oulie*. Ifølge kritikerne lodder Undset dypt i det kvinnelige sjeleliv, og til tross for enkelte sjåvinistiske fordommer, synes de overveiende å ha sansen for det. Kanskje ikke så overraskende med tanke på at forslaget om inntektsbegrenset statsborgerlig stemmerett for kvinner noen måneder tidligere var gått igjennom på Stortinget.

Slik jeg ser det er anmeldelsene av denne romanen skrevet med tematisk slagside, som samtidig viser seg å være en historisk ressurs. Uten samtidskritikkens umiddelbare utlegninger og fortolkninger av Fru Marta Oulies utveisløse kamp, ville det ha vært vanskeligere for vår tid å stille spørsmålet om

hva det egentlig er som gjør at vi oppfatter dette verket som så moderne, til tross for dets dagbokform og relativt hverdagslige realisme.

Til slutt har jeg lyst til å bruke et par minutter på det aspektet ved samtidskritikken som jeg personlig synes det er mest interessant å studere; samtidskritikkens kommentarer til verkets stil. Som nevnt er ikke presisjonen i kommentarene til forholdet mellom romanens tematikk og språklige uttrykk veldig imponerende. Kommentarene til språket er ofte raske, overflatiske og minner om en form for standardiserte pliktløp av typen «...en glat, velformet, om end noget upersonlig Stil» som man kan lese i Nordlandspostens anmeldelse.

Det er kanskje når det gjelder stilen i *Fru Marta Oulie* at uenigheten kritikerne i mellom er aller tydeligst. Her svinger karakteristikkene av språket fra *ærlig* til *konstruert*, fra *jævn liegefrem østlandsk Dagligtale* til *kort og knap* og *ofte rammende*, fra *upersonlig stil*, via *av og til sjusket sprog* til det litt mer overraskende og i dag alderdommelige *back-fischjargong*.

Som jeg allerede vel har antydnet er det anmeldelsen i Drammens tidende som er min favoritt. Den har en rask og konkret tilnærming som gir et klart og tydelig inntrykk av selve verket. I denne anmeldelsen finnes også – riktignok som

en gjentakelse eller utdyping av Aftenpostens anmeldelse – en karakteristikk av stilen som det er mulig å hente fram igjen i dag for å jobbe videre med. Etter å ha beskrevet hvordan mannens kjærtegn blir til en sviende smerte idet Marta Oulies samvittighet våkner og den grå håpløsheten brer seg over henne, kommenterer Drammens tidende at «...enkelte scener virker ved sin intense Graahed»:

Hva er egentlig den intense gråheten i Sigrud Undsets *Fru Marta Oulie*? Kan det være denne gråheten som får kritikerne til å vakle i sine vurderinger av verkets stil? Kanskje det.

Det er dette som er mitt bud på kritikerens våte drøm; at det finnes en leser om hundre år som plutselig oppdager at en av oss har sett og forklart noe, som gjør det mulig å nærme seg verket enda en gang og med nye øyne. Ikke nødvendigvis noe sensasjonelt eller radikalt oppsiktsvekkende, men noe på linje med det å beskrive en samtidsroman med karakteristikk så enkle og forførende som denne: «... enkelte scener virker ved sin intense gråhet».